

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
рішень Європейського суду
з прав людини
(липень 2020 року)

Зміст

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на справедливий суд)	4
ROMANOV v. Ukraine: покладення в основу обвинувального вироку «пояснень», взятих органом досудового розслідування без участі захисника – порушення	4
BALKŪNAS v. LITHUANIA: відмова в доступі до суду у зв'язку з відмовою у звільненні від сплати судового збору у разі фінансових труднощів особи – порушення	7
IDŽANOVIĆ v. Croatia: відмова у проведенні усного судового розгляду у справі про визнання нещасного випадку виробничим – порушення	11
Стаття 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя)	14
D v. France: відмова внести до реєстру актів цивільного стану відомості про дитину, народжену за кордоном за допомогою сурогатного материнства – відсутність порушення	14
VOICA v. Romania: вимога повернути дітей до місця їх звичного проживання на підставі Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року (Гаазька конвенція) – відсутність порушення	18
ILYA LYAPIN v. Russia: позбавлення батьківських прав батька, який не брав участі в житті сина – відсутність порушення	21
K. A. v. Switzerland: тимчасова заборона в'їзду до країни після кримінального засудження – відсутність порушення	24
Y. T. v. Bulgaria: відмова змінити запис щодо статі заявника (трансгендера) у реєстрі актів цивільного стану – порушення	26
Стаття 10 Конвенції (право на свободу вираження поглядів)	28
PETRO CARBO CHEM S.E. v. Romania: свобода вираження поглядів міноритарного акціонера компанії, який критикував CEO за управління нею – порушення	28
CIMPERŠEK v. Slovenia: відмова у присвоєнні статусу судового експерта після успішного проходження заявником тестування у зв'язку із критикою державних органів в блозі та скаргах – порушення	32
MONICA MACOVEI v. Romania: притягнення до відповідальності за висловлення оціночних суджень стосовно політичних осіб – порушення	35
Стаття 14 Конвенції (заборона дискримінації)	38
POPOVIĆ AND OTHERS v. Serbia: встановлення державою різних розмірів і видів пільг та інших соціальних виплат залежно від причини настання інвалідності – відсутність порушення	38

Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції (захист права власності) CREDIT EUROPE LEASING IFN S. A. v. Romania : надмірно тривалий арешт майна – порушення	40 40
Стаття 2 Протоколу № 7 до Конвенції (право на оскарження у кримінальних справах) SAQUETTI IGLESIAS v. Spain : неможливість оскарження значного розміру штрафу, накладеного за митне правопорушення без врахування принципу пропорційності – порушення	46 46
Стаття 4 Протоколу № 7 до Конвенції (право не бути притягненим до суду або покараним двічі) VELKOV v. Bulgaria : притягнення особи до відповідальності в межах адміністративного та кримінального проваджень за одне й те саме порушення громадського порядку – порушення	50 50
Рішення ЄСПЛ, ухвалені проти України	52

СТАТТЯ 6 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД)

ROMANOV V. Ukraine (№ 63782/11)

Обставини справи

Справа стосувалася, зокрема, несправедливості кримінального провадження проти заявника, оскільки в нього взяли без участі захисника «пояснення», які було покладено в основу обвинувального вироку.

У жовтні 2002 року поблизу приміщення Служби безпеки України (СБУ) в Києві здетонував вибуховий пристрій. У зв'язку із цим було порушено кримінальну справу.

20 грудня 2002 року СБУ порушило щодо заявника кримінальну справу за участь у злочинній організації; цього ж дня його справу було приєднано до справ інших співобвинувачених.

21 грудня 2002 року, перебуваючи у приміщенні СБУ в Миколаєві, заявник надав зізнавальні свідчення («пояснення»). Зі слів заявника, текст «пояснення» диктував слідчий; заявник погодився надати зізнавальні свідчення, оскільки днем раніше, в СІЗО, його було піддано психологічному катуванню. За твердженнями заявника, 21 грудня 2002 року після надання «пояснень» його було поінформовано про його права, і він висловив своє бажання мати захисника.

У лютому 2003 року родина заявника найняла для представництва його інтересів іншого адвоката – Ч.

19 липня 2004 року заявника було засуджено до 10 років ув'язнення за злочинну змову, участь у терористичному акті (див. вище про події біля СБУ), розповсюдження матеріалів, які пропагують насильницьке повалення конституційного ладу, спроби підірвати територіальну цілісність України та незаконне володіння зброєю і вибуховими матеріалами.

Заявник оскаржив вирок суду. 26 липня 2005 року Верховний Суд України скасував засудження заявника в частині членства у злочинній організації за недостатністю доведення та підтримав вирок в іншій частині. ВСУ зазначив, що згідно з показаннями свідків, зокрема деяких співобвинувачених у справі заявника, наданих не лише під час досудового розслідування, а й у ході судового розгляду, заявник умисно та систематично брав участь у пропаганді, недвозначно закликаючи до збройного та насильницького протистояння політичному режиму і до створення незалежної Чорноморської Радянської соціалістичної Республіки на території України. Також наявні достатні докази, зокрема показання свідків під час обшуку, того, що заявник незаконно володів зброєю. Що стосується участі заявника в терористичному акті, жодних підстав для виключення його досудових показань, наданих у присутності захисника, з доказової бази не було. Крім цього, були наявні інші непрямі докази, зокрема показання співобвинувачених заявника в суді, що заявник ділився з ними інформацією про терористичний акт. ВСУ надалі відхилив твердження заявника про катування за відсутністю доказів і підкреслив,

що він мав достатньо часу для підготовки свого захисту, що підтверджується низкою посилань на сторінки матеріалів справи його великої за обсягом касаційної скарги. Зрештою, суд не вбачив порушення права заявника на юридичне представництво.

Оцінка Суду

В аспекті порушення права заявника на справедливий суд ЄСПЛ зазначив, що, відповідно обставин справи, 21 грудня 2002 року заявник вперше, перебуваючи у приміщенні СБУ, надав зізнавальні свідчення, на підставі яких його було обвинувачено у вчиненні вибуху поблизу головної будівлі СБУ в Києві. Жодного захисника під час надання цих «пояснень» не було (пункт 123 рішення).

Суд підкреслив, що з матеріалів справи не вбачалось жодної інформації про точний час надання «пояснень» заявником. Проте, беручи до уваги його версію подій 21 грудня 2002 року, що не оспорювалась Урядом, Суд виходив з міркування, що спочатку заявник надав «пояснення» за відсутності адвоката, а лише потім був офіційно поінформований про право на правову допомогу (пункт 124 рішення).

Суд дійшов висновку, що, враховуючи обставини справи, сам факт того, що заявник не скористався своїм правом зберігати мовчання, а надав зізнавальні показання 21 грудня 2002 року, не є достатнім для висновку, що він фактично відмовився від свого права мати захисника. Таким чином, органи влади мали обов'язок забезпечити присутність захисника під час взяття «пояснень» 21 грудня 2002 року. Із заперечень Уряду жодних обґрунтованих причин в обмеженні прав заявника не вбачалось (пункт 128 рішення).

Повертаючись до питання, чи відсутність захисника вплинула на справедливість провадження в цілому, Суд керувався своїми оціночними критеріями, наведеними у справі *Ibrahim and Others v. the United Kingdom* ([ВП], nos. 50541/08 and 3 others, § 274, 13 вересня 2016 року) в тій мірі, наскільки це доцільно до обставин цієї справи (пункт 129 рішення).

У цій справі Уряд стверджував, що відсутність захисника під час надання «пояснень» заявником не вплинула на загальну справедливість провадження оскільки: а) захисник був присутнім, коли заявник підтвердив свої первинні зізнання у вчиненні терористичного акту; б) були наявні інші докази, що підтверджували його вину в цьому злочині; в) заявник міг подати відповідну скаргу під час судового розгляду, і його скарга була б належним чином розглянута національними судами (пункт 130 рішення).

З рішення обласного суду, яке було досить детальним, не вбачалось, що заявник скаржився на відсутність захисника під час надання ним «пояснень». Проте він надав детальну скаргу на це у своїй касаційній скарзі, поданій до Верховного Суду України, та просив виключити його зізнавальні свідчення з усієї сукупності доказів із цієї підстави (пункт 132 рішення).

Суд підкреслив, що в українській правовій системі ВСУ, діючи як суд другої інстанції, мав юрисдикцію у вирішенні як питань права, так і питань факту стосовно

кримінальної відповідальності та засудження. Він був наділений повноваженнями з дослідження доказів та додаткових матеріалів, що могли бути надані напряду сторонами для того, щоб він міг підтримати, скасувати чи змінити рішення суду першої інстанції або направити справу на новий розгляд (пункт 133 рішення).

Однак, як вбачається з відповідного рішення, ВСУ, ухвалюючи остаточне рішення у справі заявника, не розглянув конкретного твердження заявника, і лише в загальних рисах щодо всіх обвинувачених зауважив, що всі питання доступу до захисників у провадженні та їх заміни були врегульовані органами влади відповідно до закону, і що обвинувачені на свій розсуд давали показання за відсутності захисника під час деяких слідчих дій (пункт 134 рішення).

ЄСПЛ дійшов висновку, що, роблячи лише загальні висновки, національний суд не усунув наслідків відсутності захисника під час первинної комунікації заявника з СБУ (пункт 135 рішення).

Хоча дійсно, як зазначав Уряд, заявник підтвердив свої первинні показання у присутності захисника, Суд не може ігнорувати той факт, що як тільки його почав представляти захисник, найнятий його родиною, він припинив давати будь-які показання слідчим органам і під час суду заперечував свої попередні зізнавальні свідчення, оскільки вони були надані під тиском та з порушенням права на захист (пункт 136 рішення).

Суд нагадав, що в таких справах, як ця, в якій жодних достатніх підстав в обмеженні доступу до захисника на ранніх стадіях провадження не було, він може лише за виняткових обставин дійти висновку, що загальна справедливість провадження не була порушена таким первинним недотриманням прав обвинуваченого (див. прецедентне право пункти 121 та 122 цього рішення, а також рішення у справі *Dimitar Mitev v. Bulgaria*, no. 34779/09, § 71, 8 березня 2018) (пункт 139 рішення).

З урахуванням наведеного Суд дійшов висновку про порушення пункту 1 та підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції у зв'язку з відсутністю захисника під час надання пояснень заявником в СБУ 21 грудня 2002 року.

Висновок

Порушення статті 3 Конвенції (заборона катування) у зв'язку з умовами ув'язнення заявника в Одеському СІЗО та умовами його перевезення до іншої установи виконання покарань.

Порушення пункту 1 та підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції у зв'язку з відсутністю захисника 21 грудня 2002 року, коли заявник надав свої «пояснення» СБУ.

Порушення статті 13 Конвенції (право на ефективний засіб правового захисту) у поєднанні зі статтею 3 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Комітетом і набуло статусу остаточного 16 липня 2020 року.

BALKŪNAS v. Lithuania (№ 75435/17)

Обставини справи

Справа стосувалася відмови Верховного суду частково звільнити заявника від сплати сум судового збору за подання касаційної скарги у цивільному провадженні чи надати дозвіл на відстрочку сплати цих сум.

У березні 2011 року М. К. звернувся з цивільним позовом до заявника, вимагаючи повернення суми несплаченого боргу на загальну суму 195 600 литовських латів (приблизно 56 650 євро), а також 5 % річних.

Заявник не визнав позов і вказував, що хоча він уклав договір позики з М. К., проте так і не отримав жодних сум коштів за цією угодою.

У серпні 2014 року Вільнюський регіональний суд задовольнив позов М. К. у повному обсязі.

У вересні 2014 року заявник оскаржив це рішення; крім цього, він клопотав перед судом про часткове звільнення його від сплати судового збору відповідно до положень Цивільного процесуального кодексу. Заявник вказав, що сума судового збору за подання апеляції була 4912 латів (1422 євро) і що він не мав змоги сплатити його. Він отримував заробітну плату в розмірі 455 латів (132 євро), з якої мав сплачувати аліменти на утримання своїх дітей та оплачувати своє житло, їжу та ліки. Заявник не мав жодного нерухомого майна. Він зазначив, що вже сплатив 500 латів (145 євро) суми судового збору за подання апеляції, проте не міг сплатити частину, що залишилась. Заявник подав такі документи: рішення суду про його зобов'язання сплачувати аліменти на своїх дітей; довідку з місця роботи про розмір заробітної плати та довідку з реєстраційного центру про те, що в нього немає нерухомого майна.

Вільнюський регіональний суд зобов'язав заявника усунути недоліки свого клопотання, оскільки він належним чином не продемонстрував, що його фінансова ситуація є складною. Крім цього, інтереси заявника представляв адвокат, а значить, він міг собі дозволити кваліфіковану правничу допомогу. Суд визнав за необхідне, щоб заявник надав докази своїх витрат на проживання, харчування та купівлю ліків.

У жовтні 2014 року заявник подав виправлене клопотання про часткове звільнення від сплати судового збору, зазначивши про суми витрат на сплату аліментів, суму боргу за ними; про проблеми зі здоров'ям, на підтвердження чого надав відповідну довідку. Повторив твердження про відсутність нерухомого майна і зазначив, що проживає разом зі своєю матір'ю у її помешканні.

У жовтні того ж року суд апеляційної інстанції частково звільнив заявника від сплати судового збору, зобов'язавши останнього сплатити 500 латів (145 євро) замість 4912 латів (1422 євро) судового збору.

У серпні 2015 року апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції та направив справу на новий розгляд.

Під час повторного розгляду позов М. К. було знову задоволено; заявник оскаржив це рішення, повторно клопотав про часткове звільнення від сплати судового збору у зв'язку із складним фінансовим становищем. Апеляційний суд задовольнив його прохання, присудивши сплату ним 150 євро судового збору замість 1422 євро, і за результатами його повторної скарги скасував попереднє рішення суду й направив справу на новий розгляд.

Суд першої інстанції, розглядаючи повторно позов М. К., задовольнив його у повному обсязі, рішення про що знову ж таки заявник оскаржив. Оскаржуючи це рішення, він також вказав на часткову можливість сплати судового збору, і суд апеляційної інстанції присудив йому сплату 150 євро судового збору замість 1422 євро. За результатами третього апеляційного перегляду у 2017 році Вільнюський регіональний суд підтримав попереднє рішення суду першої інстанції.

У квітні 2017 року заявник подав касаційну скаргу і клопотав до Верховного суду про часткове звільнення його від сплати судового збору. Як і в попередніх клопотаннях, він зазначив про розмір заробітної плати, з якої мав сплачувати аліменти на утримання неповнолітньої дитини, а також оплачувати проживання, харчування та ліки; зазначив про відсутність нерухомого майна і що вже сплатив 150 євро судового збору, проте не мав змоги оплатити іншу його частину в розмірі 1272 євро. До клопотання він додав такі ж документи, як і раніше.

Своїм рішенням від 22 травня 2017 року Верховний суд констатував відповідність касаційної скарги вимогам Цивільного процесуального кодексу, а отже вона може бути прийнята до розгляду, проте підкреслив, що заявник не сплатив судового збору. Верховний суд також вказав, що клопотання про звільнення від сплати судового збору має бути належним чином обґрунтоване та підкріплене відповідними доказами.

Оцінюючи наведені заявником причини та надані ним документи, Верховний суд дійшов висновку про відсутність підстав для його звільнення від сплати судового збору, вказавши про необхідність сплатити збір, що залишився, у розмірі 1272 євро або подати належним чином обґрунтоване клопотання для відстрочки його сплати разом із відповідними доказами.

Пізніше заявник подав до Верховного суду клопотання про відстрочку сплати судового збору, повторивши свої попередні твердження і надавши відповідні докази.

У червні 2017 року Верховний суд відхилив клопотання заявника, вказавши, що сплату судового збору може бути відстрочено на основі реальної фінансової ситуації особи, а не лише виключно на основі коштів, що перебували у власності особи. Під час оцінювання можливості особи сплатити судовий збір суд має взяти до уваги всі особисті активи та їх вартість, оцінюючи в сукупності відповідні докази, такі як інформація особи про її рухоме і нерухоме майно, грошові кошти та дохід, а також інші обставини, що описують її фінансове становище.

Верховний суд дійшов висновку, що інформація, надана заявником, була «фрагментарною» і недостатнім чином доводила його скрутне фінансове становище. Крім того, як убачалося з матеріалів справи, він уклав угоди на значні

суми коштів і погодився сплатити значну суму заборгованості зі сплати аліментів. На думку Верховного суду, ці обставини не давали підстав для висновків, що фінансова ситуація заявника була складною, у зв'язку із чим визнав, що заявник має сплатити частину суми судового збору, що залишилась, до 15 червня 2017 року.

12 червня того ж року заявник звернувся з новим клопотанням про часткове звільнення від сплати судового збору чи її відстрочку, однак Верховний суд відмовив у задоволенні цього клопотання з аналогічних підстав.

У зв'язку з несплатою суми судового збору за подання касаційної скарги Верховний суд відмовив у прийнятті його касаційної скарги до розгляду.

Оцінка Суду

ЄСПЛ погодився що, як зазначив Уряд, сума судового збору не була надмірною сама собою (див. пункт 34 цього рішення, на відміну від рішення ЄСПЛ у справі *Jedamski and Jedamska v. Poland*, no. 73547/01, § 61, 26 липня 2005 року). Проте в цій справі важливим було не те, чи розмір судового збору був надмірним, а те, чи міг його сплатити заявник (див. пункт 60 рішення ЄСПЛ у справі *Kreuz v. Poland*, no. 28249/95, § 60, ECHR 2001-VI) (пункт 43 рішення).

На всіх етапах національного провадження заявник клопотав про часткове звільнення від сплати судового збору з тих підстав, що розмір його заробітної плати був низьким, у нього немає нерухомого майна, він зобов'язаний сплачувати аліменти на утримання дитини та оплачувати інші необхідні витрати. На підтвердження таких обставин заявник надав відповідні документи (пункт 44 рішення).

Вільнюський регіональний суд погодився, що заявник достатньо продемонстрував своє складне фінансове становище. Задовольняючи клопотання заявника про звільнення від сплати судового збору втретє, суд також зазначив про відсутність будь-якої інформації, яка б демонструвала покращення фінансової ситуації заявника з часу задоволення попереднього клопотання про звільнення. Верховний суд, навпаки, відмовив у частковому звільненні заявника від сплати судового збору або її відстрочки, дійшовши висновку про «фрагментарність» поданих заявником документів та неповне відображення фінансового стану (пункт 45 рішення).

ЄСПЛ не може виключити можливості, що Верховний суд, в принципі, може дійти іншого висновку, аніж суди попередніх інстанцій, щодо звільнення від сплати судового збору. Проте у цій справі ані Верховний суд у своїх рішеннях, ані Уряд у своїх запереченнях не навели жодних причин, які могли б виправдовувати різну оцінку фінансової ситуації заявника Верховним судом та судами попередніх інстанцій (пункт 47 рішення).

Крім того, хоча Верховний суд дійшов висновку, що подані заявником документи були «фрагментарними», він не вказав із достатньою ясністю / чіткістю, яка додаткова інформація є необхідною для комплексної оцінки його фінансової

ситуації. Хоча Верховний суд підкреслив важливість інформації про рухоме і нерухоме майно, грошові кошти та дохід, зазначені в довідках Державного реєстру нерухомості, банків, фонду соціального страхування / реєстраційного центру, така інформація була надана заявником до Верховного суду, і останній не ставив під сумнів достовірності наданих документів (див. *mutatis mutandis, Malahov v. Moldova*, no. 32268/02, § 31, 7 червня 2007 року). Верховний суд не пояснив, чому він вважав надану інформацію невідповідною / неналежною чи яка саме інформація відсутня; він не встановив, що фінансовий стан заявника покращився після того, як його було звільнено від сплати судового збору судами нижчих інстанцій (див. *mutatis mutandis, Mehmet and Suna Yiğit v. Turkey*, no. 52658/99, § 36, 17 липня 2007 року). Отже, на думку ЄСПЛ, Верховний суд належно не обґрунтував причин відмови у задоволенні клопотання заявника про часткове звільнення від сплати судового збору чи її відстрочку (пункт 48 рішення).

За таких обставин Суд не може погодитися, що зазначене обмеження доступу заявника до Верховного суду було необхідним та пропорційним. Таким чином, незалежно від факту, що позови заявника розглядалися судами двох рівнів юрисдикцій, ЄСПЛ дійшов висновку, що відмова Верховного суду у прийнятті його касаційної скарги до розгляду з суто фінансових міркувань порушила саму суть його права на доступ до суду (див. *Kniat v. Poland*, no. 71731/01, § 46, 26 липня 2005 року) (пункт 49 рішення).

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Комітетом і набуло статусу остаточного 7 липня 2020 року.

IDŽANOVIĆ v. Croatia (№ 67705/14)

Обставини справи

Справа стосувалася скарги заявника на те, що йому було відмовлено у проведенні усного слухання в адміністративному провадженні, яке він порушив стосовно визнання отриманих ним ушкоджень на робочому місці як виробничої травми, та в отриманні допомоги / виплати у зв'язку із втратою працездатності.

У травні 2010 року заявник звернувся до відділення Фонду страхування здоров'я та праці Хорватії в м. Загреб, вимагаючи визнання отриманих ним травм виробничими та надання відповідних пільг і виплат.

Зі слів заявника, він разом із колегами завантажував екскаватор до вантажівки і, згадавши про залишені в екскаваторі робочі документи, піднявся на нього, щоб їх забрати, а коли повертався назад – впав на руку та пошкодив її.

Надалі заявник звернувся до Фонду з вимогою про визнання його травми такої, що пов'язана з виробництвом, та надати страхові виплати.

Своїм рішенням від 29 листопада 2010 року Фонд відмовив заявникові у визнанні його травм виробничими та наданні відповідних пільг і виплат, дійшовши висновку, що він не повинен був підніматись на спеціалізовану техніку, оскільки це не було одним із його робочих завдань. Своє рішення Фонд обґрунтував поясненнями роботодавця заявника та висновком інспектора з питань праці.

29 грудня 2010 року заявник оскаржив відмову Фонду до Вищого адміністративного суду, зазначивши, що Фонд не вислухав його задля з'ясування того, чому він піднявся на екскаватор, хоча він і повідомив, що залишив у ньому робочі документи. Заявник також вказав, що його було виключено зі збору доказів у межах провадження в Фонді, знову підкресливши, що Фонд не заслухав його пояснень, і вимагав усного судового розгляду.

3 жовтня 2013 року Вищий адміністративний суд відмовив у задоволенні позову заявника, дійшовши висновку про правильність встановлення Фондом фактів у справі. Що стосується усного судового розгляду, суд, з огляду на обставини справи, визнав її усний розгляд невиправданим.

Заявник звернувся із конституційною скаргою у зв'язку з порушенням його права на справедливий суд.

Своїм рішенням від 20 березня 2014 року Конституційний суд визнав його скаргу неприйнятною.

Оцінка Суду

Щодо аргументу Уряду про те, що скарга заявника мала відношення лише до згаданого вище адміністративного провадження, а не стадії судового розгляду, ЄСПЛ зауважив, що, як вбачається із тверджень заявника, викладених у його скарзі, остання стосувалася всього провадження, що включало в себе як

адміністративну, так і судову стадії. Повідомляючи про скаргу, Суд не вбачив підстав обмежувати її розгляд лише адміністративним провадженням у Фонді. З урахуванням цього питання, що було поставлено на етапі комунікації заяви Уряду, варто зіставляти також і з провадженням у Вищому адміністративному суді (пункт 31 рішення).

ЄСПЛ вже встановлював порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у справах за аналогічних питань / обставин (див. *Mitkova v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 48386/09, §§ 56–63, 15 жовтня 2015 року; *Mirovni Inštitut v. Slovenia*, no. 32303/13, §§ 36–46, 13 березня 2018 року; and *Adžić v. Croatia (no. 2)*, no. 19601/16, §§ 55–67, 2 травня 2019 року) (пункт 32 рішення).

У цій справі Суд підкреслив, що усний розгляд не проводився ані у Вищому адміністративному суді, ані в іншому органі влади, і що Вищий адміністративний суд діяв як суд першої інстанції. Він був єдиним судовим органом, наділеним повною юрисдикцією, що не обмежувалась розглядом лише питань права. Наприклад, у Конституційному суді обсяг судового розгляду обмежувався лише питаннями конституційного права (пункт 33 рішення).

ЄСПЛ надалі зауважив, що медичні експерти встановили, що ушкодження заявника могли бути спричинені падінням з екскаватора, як він і описував. Проте національні органи влади відмовили у визнанні його травми як виробничої, тому що вона не мала причинного зв'язку з його робочими завданнями. Такого висновку органи влади дійшли на основі пояснень роботодавця та звіту інспектора з питань праці, який не взяв пояснення від заявника. Після звернення заявника до Фонду йому не було запропоновано прокоментувати усно чи письмово те, яким чином отримані ушкодження були пов'язані з виконанням своїх робочих завдань (пункт 34 рішення).

З другого боку, варто зауважити, що заявник надав пояснення, чому він піднявся на екскаватор, з якого впав. Окрім іншого, він зазначив, що залишив у ньому деякі робочі документи, і з урахуванням цього конкретного твердження прямо клопотав про усний судовий розгляд, щоб з'ясувати всі обставини інциденту. Проте Вищий адміністративний суд відмовив у проведенні усного судового слухання з урахуванням статті 34 Закону про адміністративні спори з підстави невиправданості такого з урахуванням обставин справи (пункт 35 рішення).

З огляду на ці міркування Суд не міг не підкреслити, що ключовими в справі були не правові питання чи питання суто технічного характеру, а питання саме факту, що оспорювався сторонами, а саме чи на час інциденту одним із робочих завдань заявника було підняття на екскаватор, з якого він упав. Хоча за національним законодавством Вищий адміністративний суд не зобов'язаний проводити усні судові слухання, за усталеною практикою Суду, заявник мав таке право. Лише виняткові обставини могли виправдати відмову від слухання (порівняйте *Stallinger and Kuso v. Austria*, 23 квітня 1997 року, § 51, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-II, а також див. пункт 33 рішення у справі *Göç v.*

Turkey [ВП], no. 36590/97, § 47, ECHR 2002-V, з подальшими посиланнями) (пункт 36 рішення).

ЄСПЛ зауважив, що Вищий адміністративний суд не навів жодної виключної обставини, яка б виправдовувала його відмову у проведенні усного судового слухання. Він також не обґрунтував, чому пояснення заявника про підняття на екскаватор не стосувалися цього судового розгляду (пункт 37 рішення).

Хоча заявник дійсно не заперечував твердження роботодавця, що йому не було дозволено перебувати там, де стався нещасний випадок, не можна ігнорувати факт надання ним пояснень, чому він там був присутній. Достовірність тверджень заявника не була перевірена національними органами влади. На думку Суду, цей спірний момент у справі можна вважати таким, що має відношення до результату її розгляду, особливо враховуючи те, що сам заявник є кваліфікованим інженером, і якщо він на нього піднявся, то мав знати, як це зробити. Таким чином, Суд відхилив аргумент Уряду, що відповідні факти в цій справі не оспорювались і були чітко й достатньо встановлені, дійшовши висновку, що жодних виключних обставин, які б обґрунтовували відсутність усного судового розгляду в адміністративному провадженні, не було (див. рішення *Mitkova*, §§ 60–64, and *Mirovni Inštitut*, §§ 42–45, обидва цит. вище (пункт 38 рішення).

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Комітетом і набуло статусу остаточного 9 липня 2020 року.

СТАТТЯ 8 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ПРИВАТНОГО І СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ)

D v. France (№ 11288/18)

Обставини справи

Справа стосувалася відмови у внесенні запису до державного реєстру актів цивільного стану (народження, шлюбу та смерті) Франції даних свідоцтва про дитину, народжену за кордоном за допомогою сурогатного материнства в частині інформації про генетичну (стверджувану) матір, яка була зазначена в графі «мати» свідоцтва про народження дитини.

Заявники у цій справі – подружжя та їхня дитина. Третя заявниця народилася в Україні за допомогою гестаційного сурогатного материнства. У її свідоцтві про народження, виданому 3 жовтня 2012 року в м. Києві, зазначено, що перша заявниця у справі є її матір'ю, а другий заявник – батьком.

Перша заявниця та другий заявник одружилися у Франції у 2008 році. У вересні 2012 року дитина народилася в сурогатній матері в Україні. У свідоцтві про народження, що видане в м. Києві, першу заявницю записано як матір дитини, а другого заявника – її батьком, без уточнення даних жінки, яка її народила.

20 вересня 2014 року перші два заявники звернулися до посольства Франції в Києві з проханням про внесення даних народження їхньої дитини до французького реєстру актів цивільного стану. Заступник консула відповіла, що, урахувуючи особливості цієї ситуації, вона вирішила відкласти внесення даних і видачу книги сімейних записів (*livret de famille*), а також направити це питання на вирішення до прокуратури в м. Нант. Остання поінформувала подружжя, що до отримання вказівок від Міністерства юстиції щодо заходів з виконання рішень Суду у справах *Mennesson v. France* та *Labassee v. France* розгляд усіх заяв, що стосуються питання сурогатного материнства, було призупинено.

27 січня 2016 року подружжя звернулося до суду з метою оскаржити дії прокуратури, а також домогтися, щоб відомості про народження дитини були внесені до реєстру актів цивільного стану Франції.

12 січня 2017 року суд своїм рішенням (*tribunal de grande instance*) задовольнив вимоги заявників; суд підкреслив, крім іншого, що той факт, що у свідоцтві про народження зазначені дані першої заявниці як матері (хоча вона й не народила дитину), не може (враховуючи найкращі інтереси дитини, визначені Європейським судом з прав людини) виправдовувати відмову у визнанні правовідносин «мати – дитина», які були «єдиними відносинами, що визнані згідно із законом у країні народження», а отже відповідали юридичній дійсності.

18 грудня 2017 року суд апеляційної інстанції залишив рішення суду від 12 січня 2017 року без змін у частині внесення відомостей про батька дитини, але скасував у частині зазначення відомостей про її матір. У рішенні, зокрема, вказано, що «... в частині зазначення інформації про матір дитини у свідоцтві про народження у розумінні [статті 47 Цивільного кодексу] реальність полягає в самому факті народження. Хоча закон може змінити цю реальність у значенні [цього положення],

позитивний закон дозволяє звільнення від принципу *mater semper certa est*¹ лише в окремих випадках, що прямо передбачено законодавчим органом, у контексті повного усиновлення (стаття 356, перший пункт Цивільного кодексу), що дозволяє жінці, яка має намір усиновити дитину, але, яка її не народила, бути у встановленому порядку визнаною як її мати ... ».

Заявники у справі не зверталися із заявою про перегляд судових рішень у порядку касації.

12 вересня 2019 року у відповідь на запит Голови Палати про надання інформації заявники повідомили Суд, що перша заявниця є генетичною матір'ю дитини.

Оцінка Суду

Стаття 8

ЄСПЛ зауважив, що апеляційний суд задовольнив клопотання щодо внесення даних із виданого в Україні свідоцтва про народження третьої заявниці до реєстру актів цивільного стану Франції у частині, що стосується другого заявника, який був фактичним і біологічним батьком – батьком дитини, але цей суд відмовився задовольнити клопотання в частині зазначення першої заявниці як матері дитини. Однак апеляційний суд вказав, що відносини «мати – дитина» можуть бути законодавчо встановлені шляхом усиновлення.

ЄСПЛ підкреслив, що заявники по суті стверджували, що відмова в реєстрації даних виданого в Україні свідоцтва про народження третьої заявниці, що стосується зазначення першої заявниці як її матері, є непропорційним втручанням у право дитини на повагу до її приватного життя, ураховуючи те, що перша заявниця була її генетичною матір'ю.

Суд раніше вже розглядав питання щодо правовідносин «батько – дитина» між дитиною та фактичним батьком, коли останній був її біологічним батьком (див. рішення у справі *Mennesson v. France* та *Labassee v. France*). Згідно з прецедентною практикою Суду факт існування генетичного зв'язку не означає, що право дитини на повагу до її приватного життя вимагає встановлення правовідносин із фактичним батьком саме за допомогою реєстрації даних іноземного свідоцтва про народження. ЄСПЛ, ураховуючи фактичні обставини справи, не вбачив підстав для іншого висновку щодо визнання правовідносин зі стверджуваною матір'ю, яка також була її генетичною матір'ю.

Таким чином, підстав стверджувати, що відмова в задоволенні клопотання про внесення даних українського свідоцтва про народження третьої заявниці в частині першої заявниці становила непропорційне втручання у право дитини на повагу до її приватного життя, немає, оскільки перша заявниця була її генетичною матір'ю з урахуванням того, що правовідносини «мати – дитина» фактично могли бути встановлені іншими способами.

¹ Переклад з лат.: «мати завжди достовірно відома».

Щодо пропорційності втручання у право третьої заявниці на повагу до її приватного життя Суд визнав за правильне врахувати те, що відмова в задоволенні клопотання про реєстрацію даних у свідоцтві про народження, виданого в Україні, настільки, наскільки було визначено першу заявницю мамою дитини, не перешкоджало встановленню законних відносин «мати – дитина». Дійсно, апеляційний суд ретельно дослідив обставини справи і вказав про можливість усиновлення; така позиція обґрунтована судовою практикою суду касаційної інстанції.

Що стосується права третьої заявниці на повагу до її приватного життя, вона мала доступ до ефективного та досить швидкого механізму, що дозволяє визнати її правовідносини з першою заявницею.

Як наголосив Уряд, урахувуючи факт одруження першої заявниці та другого заявника і відсутність у виданому в Україні свідоцтві про народження відомостей про жінку, яка народила дитину, перша заявниця мала право звернутися до суду щодо усиновлення ними дитини як членами подружжя шляхом повного усиновлення.

Як зауважив Суд у своєму висновку № P16-2018-001, усиновлення спричинило аналогічні наслідки у частині реєстрації відомостей про народження за кордоном, коли це питання стосувалося визнання правовідносин між дитиною та стверджуваною матір'ю.

Суд зауважив, що за даними Уряду, середній час, необхідний для отримання рішення про повне усиновлення, становив лише 4,1 місяця. Отже, якби процедура усиновлення була розпочата після ухвалення рішення апеляційним судом (18 грудня 2017 року), справа щодо законних відносин третьої заявниці «мати – дитина», імовірно за все, була б вирішена до досягнення нею шестирічного віку, приблизно в той час, коли заявники зверталися до Суду.

Тому Суд дійшов висновку, що усиновлення дитини подружжям у цій справі було ефективним та досить швидким механізмом, що дає змогу визнати правовідносини першої та третьої заявниць.

Відповідно, відмовляючи у внесенні інформації з виданого в Україні свідоцтва про народження третьої заявниці до реєстру актів цивільного стану Франції в частині, що стосується зазначення першої заявниці як матері дитини, держава-відповідач, з урахуванням обставин справи, не перевищила межі допустимої свободи розсуду.

Тому порушення статті 8 Конвенції не було.

Стаття 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 8 Конвенції

У своїх подальших зауваженнях від 11 лютого 2020 року заявники стверджували, що відмова у внесенні даних про народження дитини, яка народилася за кордоном за допомогою гестаційного сурогатного материнства, в частині, що стосується зазначення стверджуваної матері (яка була і її генетичною матір'ю) під час запису даних стосовно фактичного батька, біологічного батька дитини, було дискримінацією щодо матері дитини.

Суд зазначив, що аргумент заявників стосувався скарги щодо дискримінації у значенні статті 14 Конвенції стосовно першої заявниці. Суд аргументував, що ця скарга була подана окремо від інших скарг, стосувалася лише прав третьої заявниці та ґрунтувалася на обставині, що першою заявницею була генетична мати дитини, яку заявники не вказали у своїй заяві від 2 березня 2018 року, а сповістили про неї Суд лише 12 вересня 2019 року. Заявники також не повідомили органи державної влади та національні суди про цей факт, який, таким чином, не був розглянутий на національному рівні. Суд установив, що така нова скарга не відповідає вимозі шестимісячного строку, передбаченому пунктом 1 статті 35 Конвенції, тому їй було відхилено відповідно до пунктів 1 та 4 статті 35 Конвенції.

Однак Суд зазначив, що скарга щодо дискримінації, якої нібито зазнала третя заявниця у справі щодо її права на повагу до свого приватного життя, не була явно необґрунтованою, а також не була неприйнятною на будь-якій іншій підставі, зазначеній у статті 35 Конвенції. Тому Суд визнав це прийнятним.

На думку Суду, різниця в поводженні з французькими дітьми, народженими за кордоном за допомогою сурогатного материнства, та іншими французькими дітьми, народженими за межами країни, не полягала в тому, що перші – на відміну від других – не могли отримати визнання за національним законодавством законних відносин «мати – дитина» з особою, вказаною у свідоцтві про народження дитини, народженої за кордоном. Водночас така відмінність полягала в тому, що у відповідний час у першому випадку, на відміну від другого, особи не могли внести до реєстру повної інформації зі свідоцтва про народження і мали б звернутися до процедури усиновлення, щоб мати законні відносини «мати – дитина». Як уже констатував Суд, усиновлення дитини подружжям у цьому випадку було ефективним механізмом визнання правовідносин першої та третьої заявниць.

Уряд пояснив, що ця різниця у ставленні до засобів встановлення правовідносин «мати – дитина» була спрямована на забезпечення, ураховуючи фактичні обставини кожної справи, найкращих інтересів дитини, народженої за допомогою сурогатного материнства, для встановлення таких відносин із стверджуваною матір'ю. Таким чином, Суд визнав, що різниця в ставленні, на яку заявники скаржилися щодо засобів визнання правових відносин між такими дітьми та їх генетичною матір'ю, мала об'єктивне та розумне виправдання. Отже, порушення статті 14 Конвенції у поєднанні із статтею 8 Конвенції не було.

Висновок

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Відсутність порушення статті 14 Конвенції (заборона дискримінації) у поєднанні зі статтею 8 Конвенції.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 16 липня 2020 року і набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

VOICA v. Romania (№ 9256/19)

Обставини справи

Справа стосувалася скарги заявниці на рішення національного суду, за якими її було зобов'язано повернути своїх дітей до Франції в рамках спільного виконання батьківських обов'язків.

Заявниця у справі – громадянка Франції та Румунії, 1982 року народження, яка проживає в м. Бухаресті.

У вересні 2016 року суд у Франції ухвалив рішення про встановлення спільної опіки заявниці та її колишнього чоловіка Х. щодо двох їхніх дітей. Суд установив, що місцем проживання дітей є місце проживання заявниці, яка на той час проживала у Франції, тоді як колишньому чоловікові надавалося право на спілкування із дітьми.

У 2017 році заявниця переїхала до Румунії із дітьми після отримання пропозиції працевлаштування, а Х. звернувся до органів державної влади із вимогою про повернення дітей згідно з Конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року (Гаазька конвенція).

У березні 2018 року він подав позов до суду, який його вимоги 30 квітня того ж року задовольнив, дійшовши висновку, що постійним місцем проживання дітей є місце проживання у Франції і що батьки мали спільно виховувати своїх дітей.

Відповідно до французького законодавства місце проживання дітей можна змінити лише за умови спільної згоди обох батьків або, якщо такої згоди не було, на підставі рішення суду.

Суд також дослідив рішення суду Франції щодо встановлення батьківських прав у цій справі та дійшов висновку, що Х. нібито зловживає своїм правом, але встановив відсутність «серйозного ризику» того, що повернення дітей поставить їх під загрозу заподіяння фізичної або психічної шкоди або іншим шляхом створить для них нетерпиму обстановку відповідно до положень Гаазької конвенції.

У серпні 2018 року рішенням апеляційного суду попереднє рішення було залишено без змін. Суди також відхилили заперечення заявниці стосовно виконання рішення про повернення.

У жовтні 2019 року апеляційний суд Парижа відхилив апеляційну скаргу заявниці на рішення про встановлення опіки, датованого вереснем 2016 року. Суд також установив місце проживання дітей із батьком у Франції та надав заявниці право на побачення / спілкування з дітьми лише в цій країні. Перш ніж вивезти дітей за кордон, батьки повинні були узгодити це питання між собою.

Заявниця оскаржувала незаконність рішень національних судів за різними статтями Конвенції.

ЄСПЛ розглянув їх лише за статтею 8 Конвенції.

Оцінка Суду

ЄСПЛ, розглянувши цю справу у світлі принципів прецедентної практики Суду, а саме чи мало місце втручання, чи було таке втручання «згідно із законом» та чи було воно «необхідним у демократичному суспільстві», дійшов таких висновків.

Повертаючись до обставин цієї справи, Суд зазначив, що рішення від 30 квітня 2018 року, за яким заявницю було зобов'язано повернути дітей до Франції, становило втручання в її право на повагу до сімейного життя (пункт 54 рішення).

Суд підкреслив, що таке втручання було передбачене законом, а саме статтею 3 та 12 Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей («Гаазька конвенція»), що ратифікована державою-відповідачем (пункт 56 рішення).

У цій справі, разом із спільним виконанням батьківських обов'язків, французькі суди надали Х. контактні права з дітьми, а також право обговорення будь-яких питань стосовно їх добробуту. Національний суд детально розглянув справу за Гаазькою конвенцією, дійшовши висновку, що діти мають бути повернуті до Франції. ЄСПЛ не вбачив підстав для відступу від висновків національного суду, викладених у рішенні від 30 квітня 2018 року (пункт 61 рішення).

Крім цього, як вбачалося з поведінки заявниці, забираючи з собою дітей до Румунії, вона була обізнана про неможливість таких дій без згоди їх батька чи рішення суду. За твердженнями заявниці, остання поінформувала Х. про свої наміри та вимагала надання дозволу від суду, що ухвалив рішення про спільну опіку. Проте з матеріалів справи не вбачалося, що на час зміни нею місця проживання своїх дітей на Румунію Х. або суд погодились із такою зміною (пункт 63 рішення).

Відповідно, жодних сумнівів у цій справі про те, що виїзд дітей із Франції, який перешкодив будь-якому контакту з їхнім батьком, був незаконним з точки зору Гаазької конвенції не було (пункт 64 рішення).

Крім цього, ЄСПЛ зауважив, що національний суд розглянув розвиток ситуації з дітьми після їх переїзду до Румунії, взявши до уваги факт їхньої інтеграції до нового середовища. ЄСПЛ із задоволенням зазначив, що національний суд визначив найкращі інтереси дітей та вирішив не надавати значення інтеграції дітей до нового середовища в цілях Конвенції. У цьому зв'язку ЄСПЛ не міг не зазначити, що впродовж свого перебування в Румунії діти підтримували зв'язок із Францією та її культурою, який зберігався навіть у їхньому новому оточенні. Зокрема, діти продовжували навчання французькою мовою, і, зі слів заявниці, відвідували Францію двічі на рік з часу їхнього переїзду до Румунії. Крім цього, Суд також підкреслив, що перебування заявниці в Румунії було заплановане як тимчасове. З цих причин Суд погодився, що, окрім інтеграції дітей до їхнього нового середовища в Румунії, вони все ще були пов'язані з Францією; цей факт сприяв би їх поверненню до звичного для них середовища проживання в цій країні. Таким чином, Суд відзначив, що рішення національного суду стосовно цього хоч

і було коротким, проте переконливо підтвердило найкращі інтереси дітей (пункт 68 рішення).

Зрештою, ЄСПЛ звернув увагу, що заявниця критикувала рішення національного суду за вирішення долі дітей, не поспілкувавшись із ними напяму. Стосовно цього Суд зазначив, що пункт 2 статті 13 Гаазької конвенції передбачає, що суддя має враховувати думку дитини лише в тому разі, якщо суддя дійде висновку, що дитина досягла відповідного ступеня зрілості. У будь-якому разі, як Суд вже попередньо зазначав, національні суди мають брати до уваги й інші обставини, на доповнення до висловлених бажань дитини, перед тим як скористатись своєю дискрецією, відмовляючи у поверненні дитини (див. *mutatis mutandis, Blaga*, цит. вище, § 80) (пункт 69 рішення).

Підсумовуючи, ЄСПЛ зауважив, що ним не було встановлено жодних ознак свавільності способу, в який національний суд оцінив твердження заявниці про серйозні ризики. Під час поглибленого оцінювання обставин справи суд розглянув питання, що саме відповідає найкращим інтересам дитини, що як і в цій справі було предметом першочергового розгляду (пункт 71 рішення).

Висновок

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 7 липня 2020 року і набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

ILYA LYAPIN v. Russia (№ 70879/11)

Обставини справи

Справа стосувалася позбавлення заявника батьківських прав.

Заявник у справі – Л. – громадянин Росії, народився 1980 року, проживає в м. Архангельськ.

У травні 2011 року районний суд позбавив заявника батьківських прав щодо його сина В., 2001 року народження.

Суд установив, що заявник не проживав разом із В. з квітня 2003 року, тобто з часу розлучення зі своєю колишньою дружиною А. К.; він не брав участі у вихованні сина з 2004 року; лише час від часу надавав хлопчику фінансову підтримку.

Суд дійшов висновку, що сімейні зв'язки між заявником та В. були втрачені, хлопчик сприйняв іншу особу – М. К. (нового чоловіка матері) як свого батька. За таких обставин суд визнав, що позбавлення заявника батьківських прав відповідало найкращим інтересам дитини, та залишив хлопчика під повною опікою матері. Заявник оскаржив рішення суду в апеляційному порядку, але в червні 2011 року обласний суд залишив рішення суду першої інстанції без змін.

Спроби заявника домогтися перегляду рішень судів у порядку нагляду були безуспішними.

Посилаючись на статтю 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя), заявник скаржився на свавільне позбавлення його батьківських прав.

Оцінка Суду

Позбавлення особи її/ його батьківських прав є особливо кардинальним заходом, який позбавляє батька/ матір сімейного життя з дитиною, та не відповідає меті їх возз'єднання. З другого боку, наявність сімейних зв'язків між подружжям та дитиною, про які вони дійсно піклуються, мають бути захищені відповідно Конвенції.

Крім цього, якщо з моменту проживання дитини з одним із батьків пройшов значний період часу, інтереси дитини в такому разі можуть превалювати над інтересом того з батьків, який бажає відновити сімейні відносини зі своєю дитиною.

Хоча дитина провела перших два роки свого життя із заявником, до часу позбавлення останнього батьківських прав він не проживав з дитиною впродовж восьми років і не мав жодного контакту з нею впродовж семи з цих років. Протягом цього періоду заявник не вживав жодних спроб відновити доступ до свого сина та контакту з ним. ЄСПЛ не визнав переконливими пояснення заявника щодо цього. Виходячи з припущення, що заявник добровільно «вибув» із життя дитини для того, щоб дозволити адаптуватись новому чоловіку його матері до дитини, було незрозуміло, чому такий період «адаптації» тривав сім

років. На думку Суду, заявник міг і мав зрозуміти, що таке тривале й повне відокремлення від свого сина, зокрема враховуючи вік дитини на момент припинення контакту, могло призвести не лише до значного ослаблення, а й до повного припинення зв'язку між ним та дитиною. Дійсно, впродовж національного провадження було встановлено, що хоча син заявника знав про наявність біологічного батька, він не пам'ятав його та не бажав підтримувати контакт із ним. Під час своєї зустрічі дитина не впізнала заявника і злякалася, коли дізналась, що заявник є її батьком. Більше того, виходячи з міркування, що мати дитини була проти контакту із заявником, Суд визнав дивним, як підкреслили національні суди, що заявник ніколи не звертався за допомогою до органів опіки та піклування чи національних судів у зв'язку із цим.

У цій справі саме власна бездіяльність заявника призвела до втрати зв'язків між ним та його сином, і, як видається, була поштовхом до ухвалення рішення не на його користь у національному провадженні. Позбавлення заявника батьківських прав призвело лише до анулювання правових відносин між заявником та його сином. Враховуючи відсутність будь-яких особистих стосунків протягом семи років до прийняття такого рішення, не можна стверджувати, що це негативно вплинуло на такі відносини.

Крім того, з рішень суду чітко вбачалося, що дитина була добре інтегрована в свою родину, мала міцний зв'язок зі своєю матір'ю, братом та новим чоловіком матері (його вітчимою), з якими він фактично прожив родинною сім'єю роками. Зокрема, вітчиму повною мірою взяв на себе роль батька та мав намір усиновити дитину; хлопчик також постійно бажав бути ним усиновленим.

ЄСПЛ підкреслив, що національні органи влади зіштовхнулись зі складним завданням забезпечення справедливого балансу між конкуруючими інтересами заявника, його сина, матері та фактичних членів родини дитини. Вони були покликані вирішити, чи відповідає найкращим інтересам дитини зв'язок із заявником – біологічним батьком, контакт із яким було втрачено за попередні сім років, або зміцнити існуючі зв'язки між хлопчиком та родинною, з якою він проживав протягом цього періоду.

Судове рішення про позбавлення заявника батьківських прав було ухвалено в рамках змагального провадження, в ході якого заявник мав змогу надавати аргументи на підтримку своєї позиції та письмові й усні докази. У своїх рішеннях національні суди навели переконливі причини своїх висновків та відповіли на аргументи заявника. Крім цього, під час судового розгляду було заслухано свідків, зокрема й зі сторони заявника; отримано висновок психолога про відносини дитини зі своїми батьками. Заявник вказував, що оцінка психологом була проведена за його відсутності, а дитину не було заслухано в суді. Однак, жодних доказів тому, що заявник порушував питання про це в судах двох рівнів юрисдикції чи оскаржував висновки звіту психолога або ж вимагав проведення іншої оцінки, не було. ЄСПЛ в цілому визнав справедливим судовий розгляд, в ході якого заявникові було забезпечено захист його прав.

Підсумовуючи, національні суди з огляду на надані докази провели детальну й ретельну оцінку всієї ситуації та потреб дитини. Ними було належним чином розглянуто відповідні факти та враховано найкращі інтереси дитини.

Висновок

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 30 червня 2020 року і набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

K. A. v. Switzerland (№ 62130/15)

Обставини справи

Справа стосувалася відхилення клопотання заявника К. про продовження строку дії його дозволу на проживання та прийняття рішення про тимчасову заборону в'їзду заявника до Швейцарії у зв'язку з його кримінальним засудженням за вчинення злочину у сфері обігу наркотичних речовин. Заявника було видворено зі Швейцарії, де проживали його хворі дружина та син.

К. певний час проживав та отримав шкільну освіту в м. Косово до того, як переїхав до Швейцарії та подав заяву про надання притулку у вересні 1996 року. Ця заява була відхилена 20 грудня 1996 року.

Після періоду незаконного проживання 30 квітня 1999 року К. одружився з громадянкою Бангладеш, яка мала дозвіл на проживання в Швейцарії. Після одруження К. отримав дозвіл на проживання з підстави об'єднання родини. У 2002 року у подружжя народився син. Дитина була поміщена до прийомної сім'ї з 2010 року.

19 листопада 2010 року К. визнали винним у серйозному порушенні Федерального закону про небезпечні наркотики та призначено покарання у виді 26 місяців позбавлення волі, з яких 6 місяців строку він мав відбути одразу, а відбуття інших 20 місяців відстрочено на 2 роки. Крім цього, стосовно заявника було ухвалено 18 вироків / судових наказів у зв'язку з боргами приватним особам.

6 жовтня 2008 року К. подав заяву про продовження строку дії дозволу на проживання. Встановивши, що строк дії попереднього дозволу сплив, орган влади кантону, розглянувши питання про видачу нового дозволу на проживання, 31 жовтня 2012 року відмовив К.

У зв'язку з цим орган влади ухвалив рішення про видворення К. Рішенням від 22 червня 2015 року Федеральний верховний суд відхилив скаргу К., взявши до уваги статтю 8 Конвенції. Визнаючи, що заявник є важливою особою для його дружини та сина, які мали хвороби, і з огляду на це його присутність для них була важливою, суд зауважив, що він не є особою, яка надає їм необхідну турботу / піклування. Його тривале покарання у виді позбавлення волі означало, що він втратив своє право на отримання дозволу на проживання.

22 червня 2015 року орган влади кантону поінформував К., що з огляду на рішення від 31 жовтня 2012 року та відхилення його скарг йому було надано строк до 22 липня 2015 року для залишення території країни.

8 липня 2015 року К. було відмовлено у в'їзді на територію Швейцарії на 7 років; рішення головним чином ґрунтувалось на тому, що заявник становить загрозу у зв'язку із вчиненими ним злочинами.

29 липня 2015 року заявник подав скаргу до Федерального адміністративного суду, оскаржуючи заборону в'їзду.

13 жовтня 2015 року Федеральний адміністративний суд відмовив у розгляді його скарги.

Оцінка Суду

ЄСПЛ підкреслив, що заявника було видворено зі Швейцарії і він приєднався до свого брата в іншій, невстановленій країні. Таким чином, зважаючи на відокремлення заявника від його дружини та сина, мало місце втручання у його право на повагу до сімейного життя.

ЄСПЛ підкреслив, що рішення про видворення та заборона в'їзду на територію Швейцарії, накладені на заявника, ґрунтувались на відповідних положеннях закону про інтеграцію іноземців. ЄСПЛ не мав сумніву в тому, що таке втручання переслідувало легітимну мету, що у повній мірі є сумісним із Конвенцією, а саме, зокрема, «запобігання заворушенням» та «запобігання злочинам».

На час ухвалення Федеральним судом свого рішення від 22 червня 2015 року заявник проживав у Швейцарії майже 19 років і був одружений 16 років. Проте, йому не вдалось інтегруватись у професійне життя. Крім цього, він проживав зі своєю дружиною лише періодично і не проживав зі своїм сином, оскільки останнього було поміщено до прийомної сім'ї у 2010 році.

ЄСПЛ визнав, що заявник є важливою особою для своєї дружини, яка страждає на шизофренію, та свого сина, який страждає на розлади аутистичного спектру, і його присутність поруч з ними була важливою. І все ж заявник не піклувався про них на постійній основі, і контакти з ними, безсумнівно, були менш частими під час періоду відбуття ним покарання у виді ув'язнення.

Проте заявник мав можливість підтримувати свої стосунки за допомогою сучасних засобів зв'язку чи завдяки поїздкам до Швейцарії.

ЄСПЛ дійшов висновку, що національні органи влади, зокрема Федеральний верховний суд, провели належний та переконливий аналіз відповідних фактів і міркувань, а також ретельно збалансували відповідні конкуруючі інтереси.

Тому, незважаючи на міцність особистих зв'язків заявника зі Швейцарією, національні органи влади могли на законних підставах і з урахуванням поведінки заявника та серйозності вчинених ним правопорушень не продовжувати строк дії його дозволу на проживання та заборонити в'їзд на територію Швейцарії на 7 років, задля цілей запобігання заворушенням та злочинам.

З урахуванням цього ЄСПЛ дійшов висновку, що оскаржувані заходи були пропорційними переслідуванню цілям.

Висновок

Відсутність порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 7 липня 2020 року і набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

Y. T. v. Bulgaria (№ 41701/16)

Обставини справи

Справа стосувалася трансгендера Ю. Т., який намагався змінити свою фізичну зовнішність і прохання якого про зміну статі (з жіночої на чоловічу) були відхилені болгарськими судами. Він стверджував, що зрозумів свою приналежність до чоловічої статі у підлітковому віці, жив у суспільстві як чоловік.

У реєстрі актів цивільного стану заявника було зазначено як жінку з відповідним жіночим іменем.

Із 2008 року заявник проживав спільно з жінкою, яка народила дитину у 2010 році завдяки процедурі штучного запліднення.

Ю. Т. та дитина вважали один одного батьком і сином. На фото заявника у виданому в 2011 році документі, що посвідчує особу, він виглядав як чоловік.

У 2014 році заявник звернувся до районного суду, вимагаючи змінити його ім'я, по батькові та прізвище в електронних реєстрах актів цивільного стану, разом із зазначенням статі та ідентифікаційного номера; він вважав, що електронний запис у реєстрі не відповідає дійсності. Це прохання заявника було відхилено районним судом, заявник оскаржив таке рішення до апеляційного суду.

Суд апеляційної інстанції не став на сторону заявника й підтримав рішення суду нижчої інстанції; апеляційний суд, окрім іншого, зазначив, що хірургічні операції не змінюють справжньої статі особи, а лише зовнішність та морфологію статі.

Оцінка Суду

ЄСПЛ у цій справі зауважив, що суди відмовили в узаконенні зміни статі шляхом внесення відповідних змін до реєстру актів цивільного стану. Мотивувальна частина їхніх рішень обґрунтована низкою аргументів та заснована на трьох ключових елементах. По-перше, суди були переконані в тому, що зміна статі не була можлива у разі, якщо особа народилася з протилежними статевими фізіологічними характеристиками.

По-друге, суди вважали, що соціально-психологічне прагнення особи саме собою не може бути достатнім для задоволення прохання про зміну статі. Зрештою, національним законом не було встановлено жодних критеріїв, що могли б дозволити таку зміну для юридичних цілей. Що стосується останнього аспекту, то регіональний суд прямо вказав, що він не надає великого значення тенденції прецедентної практики тому, що варто визнавати факт зміни статі незалежно від того, чи було заздалегідь проведено медичне втручання / лікування.

Таким чином, суди встановили, що заявник розпочав процес зміни статі, змінивши свою фізичну зовнішність, і його ідентифікація в суспільстві та родині була як чоловіка певний період часу. Проте суди по суті вважали, що суспільні інтереси вимагають, щоб законна зміна статі не була дозволена, і відхилили клопотання заявника. Та вони не надали жодного пояснення своїм висновкам

у частині конкретного характеру такого суспільного інтересу, і не збалансували його з правом заявника на юридичне визнання його гендерної ідентичності.

За цих обставин Суд не встановив, які саме суспільні інтереси могли виправдати відмову в забезпеченні того, щоб стан заявника як чоловіка кореспондував відповідному записові в реєстрах актів цивільного стану.

Суд також ідентифікував відмову як жорсткість в обґрунтуванні визнання гендерної ідентичності заявника, через яку заявник тривалий час перебував у стані, в якому може бути вразливим, відчувати приниження і тривогу.

На завершення Суд дійшов висновку, що відмова національних судів юридично визнати зміну статі заявником за відсутності достатнього й належного обґрунтування і без надання пояснень, чому було можливо визнати таку саму зміну статі в інших справах, становила необґрунтоване втручання заявника у право на повагу до його приватного життя, у зв'язку із чим було порушено статтю 8 Конвенції.

Висновок

Порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 9 липня 2020 року і набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 10 КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА СВОБОДУ ВИРАЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ)

PETRO CARBO CHEM S. E. v. Romania (№ 21768/12)

Обставини справи

Справа стосувалася рішення цивільного суду, яким було зобов'язано компанію-заявника сплатити символічну компенсацію головному виконавчому директору (CEO) компанії «Oltchim» (що була найбільшим хімічним заводом у Румунії) за критику управління CEO компанією в рамках медіаконфлікту.

Компанія-заявник була заснована у 2007 році зі штаб-квартирою в Німеччині. Вона володіє багатьма промисловими об'єктами в Європі, зокрема хімічним заводом у Польщі.

У 2007 році компанія-заявник стала головним акціонером румунської компанії «Oltchim S.A. Râmnicu Vâlcea», котра володіла найбільшим хімічним заводом у Румунії і в якій держава була головним акціонером (54 %).

Ця справа стосувалася відхилення позову компанії-заявника, поданого проти CEO компанії «Oltchim» у зв'язку із заподіянням шкоди її репутації в рамках спору в ЗМІ у 2008 та 2009 роках, головним чином стосовно управління CEO компанією.

У 2009 році після медіасуперечки компанія-заявник звернулася з позовом до румунських судів про відшкодування шкоди проти CEO компанії «Oltchim», стверджуючи, що останній у місцевій та національній пресі заявив, що компанія-заявник була відповідальною за небезпечний стан компанії, намагалася заблокувати конвертацію боргів в акції на користь держави та принизити бізнесову діяльність компанії.

Компанія-заявник стверджувала, що твердження CEO були неправдивими та дифамаційними і заподіяли шкоду її репутації та іміджу.

CEO подав позов проти компанії-заявника, зазначивши, що декілька тверджень представників компанії-заявника заподіяли шкоду його честі та діловій репутації.

У 2010 році окружний суд відхилив позов компанії-заявника та задовольнив той, що був поданий CEO. Суд зобов'язав компанію-заявника сплатити на користь CEO символічну суму – 1 румунський лей (приблизно 0,23 євро) – як відшкодування моральної шкоди у зв'язку із порушенням його права на повагу до своєї репутації. Суд також розпорядився про публікацію цього рішення в двох послідовних випусках національної газети.

На думку суду, компанія-заявник провела медіавійну проти інтересів компанії «Oltchim» та управління нею, побічно направлену на CEO, добре відому особу в бізнесових колах. Суд також вказав, що всі дії компанії-заявника були продиктовані духом несправедливої конкуренції та відсутністю лояльності.

Суд надалі зауважив, що твердження представників компанії-заявника передали негативний образ / імідж компанії «Oltchim» та її CEO широкому загалу, викликали занепокоєння серед ділових партнерів компанії. Зрештою, суд

встановив, що твердження CEO були спрямовані на заспокоєння ділових партнерів та відновлення їхньої довіри.

Пізніше компанія-заявник оскаржила це рішення суду, проте її скарга була відхилена. Скарга до Вищого касаційного суду була також відхилена.

ЄСПЛ дійшов висновку, що коментарі компанії-заявника стосувалися питання публічного інтересу щодо вільного обігу інформації та ідей у сфері діяльності господарських компаній, а також підзвітності директорів таких компаній, що вимагає високого рівня захисту свободи вираження поглядів.

Суд також вказав, що висновки щодо компанії-заявника становили втручання у здійснення нею права на свободу вираження поглядів. ЄСПЛ підкреслив, що румунські суди не забезпечили належного балансу між необхідністю захисту репутації CEO та забезпеченням дотримання вимог Конвенції в тому, що вимагаються вагомні причини для обґрунтування накладених обмежень на свободу вираження поглядів у рамках питань, що становлять суспільний інтерес та стосуються великої компанії.

Оцінка Суду

Стаття 10 Конвенції

Висновки цивільного суду проти компанії-заявника щодо заподіяння шкоди честі та репутації CEO становили втручання у право на здійснення цієї компанією свободи вираження поглядів. Таке втручання було передбачене законом та спрямоване на захист репутації CEO.

Що стосується необхідності втручання у демократичному суспільстві, Суд підкреслив, що в коментарях ішлося про спосіб, у який CEO керував діяльністю «Oltchim», а не будь-якого аспекту приватного життя останнього. Стосовно коментарів міноритарного акціонера про майбутнє найбільшого хімічного заводу в Румунії, в якому держава була основним володільцем акцій, Суд дійшов висновку, що оскаржувані твердження становили публічний інтерес, пов'язаний із вільним обігом інформації та ідей щодо діяльності потужних комерційних компаній, а також забезпечення виконання директорами таких компаній своїх обов'язків, спонукаючи їх враховувати довгострокові інтереси своєї компанії. Це вимагало високого рівня захисту свободи вираження поглядів і, зокрема, більш вузької межі свободи розсуду Договірних Держав.

ЄСПЛ далі зазначив, що румунські суди не розглянули, чи твердження компанії-заявника сприяли обговоренню питань, що становлять суспільний інтерес, та належно не оцінили, чи брав CEO активну участь в обговоренні, чи були його твердження точними і в якій формі були вчинені. До того ж більша частина цієї інформації стосувалася фінансових питань, що могли вплинути на активи компанії-заявника.

Крім цього, дійсний намір компанії-заявника полягав у тому, щоб обговорити питання управління компанією, акціями якої володіла, а не ставити під загрозу комерційний успіх та життєздатність компанії для її акціонерів та працівників,

і в більш широкому сенсі – для добробуту економіки. Тому, як вбачається, коментарі компанії-заявника були мотивовані бажанням здійснювати активний контроль над компанією задля вдосконалення управління нею та сприяння створенню довгострокових планів.

Що стосується форми, в якій ці оскаржувані твердження були здійснені, коментарі компанії-заявника були відтворені та поширені як у статтях ЗМІ, так і під час конференції, організованої цією ж компанією. Використані слова жодним чином не розкривали деталей приватного життя CEO, не містили жодних образливих висловів чи тверджень, що не мали під собою жодного фактичного підґрунтя; твердження головним чином стосувалися того, яким чином CEO керував діяльністю «Oltchim».

Хоча покарання мало чисто символічний характер і жодним чином фінансово не вплинуло на компанію-заявника, Суд дійшов висновку, що воно могло вплинути стримувальним чином.

Відповідно, національні суди належним чином не збалансували необхідності захисту репутації CEO із необхідністю забезпечення дотримання норм Конвенції, за якими задля виправдання обмежень свободи вираження поглядів у рамках питань, що становлять суспільний інтерес і стосуються великої компанії, мають бути достатньо вагомі підстави. ЄСПЛ підкреслив, що балансування конкуруючих інтересів національними судами недостатньо ґрунтувалось на критеріях, визначених усталеною практикою Суду. Крім того, суди не дотримали справедливого балансу між необхідністю захисту репутації CEO та необхідністю захисту свободи вираження поглядів компанії-заявника.

Відповідно, у цій справі було порушено статтю 10 Конвенції.

Стаття 8 Конвенції

Компанія-заявник скаржилася, що коментарі CEO щодо неї заподіяли шкоду її репутації.

ЄСПЛ визнав скаргу за цією статтею Конвенції явно необґрунтованою. По-перше, Суд зауважив, що коментарі CEO «Oltchim» належать до питань, що становлять суспільний інтерес, пов'язаний із вільним обігом інформації та ідеями щодо діяльності потужних комерційних компаній.

Більше того, компанія-заявник була великою компанією, що володіла низкою промислових об'єктів у Європі, і одночасно була акціонером компанії «Oltchim» у зв'язку із чим її дії були предметом ретельної уваги. У зв'язку з наведеним були широкі межі допустимої критики стосовного цього. По-друге, коментарі CEO стосувалися питань, пов'язаних із можливою конкурентною конфронтацією між його компанією та компанією-заявником. Хоча твердження CEO були дещо перебільшені, останні мали певною мірою схожість з оціночними судженнями. Зрештою, з огляду на відсутність доказу впливу коментарів на здатність компанії-заявника продовжувати інвестувати на румунському ринку чи діяти як бізнес-партнер Суд зауважив, що вона не може спекулювати імовірно заподіяною шкодою. Відповідно, національні органи влади не перевищили межу свободи

розсуду та дотримали своїх позитивних обов'язків з гарантування права компанії-заявника на ефективну повагу своєї репутації.

Висновок

Порушення статті 10 Конвенції (право на свободу вираження поглядів) у зв'язку з незабезпеченням справедливого балансу між необхідністю захисту репутації CEO та необхідністю захисту права компанії-заявника на свободу вираження поглядів.

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 30 червня 2020 року і набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

CIMPERŠEK v. Slovenia (№ 58512/16)

Обставини справи

Справа стосувалася відхилення Міністром юстиції заяви заявника про надання йому статусу судового експерта у зв'язку з відсутністю необхідних особистих якостей. Міністр послався на зміст блогу заявника та електронних листів, у яких заявник скаржився на роботу міністерства.

У 2013 році заявник, який мав ступінь магістра у сфері будівництва, подав заяву про присвоєння йому статусу судового експерта з оцінки наслідків стихійного чи іншого лиха.

Заявник пройшов тестування й очікував на складення присяги у 2014 році, проте Міністр юстиції відмовив у задоволенні його заяви у зв'язку з тим, що він не мав особистих якостей, якими має володіти експерт відповідно до закону про суд.

Міністр дійшов висновку, що коментарі в блозі заявника, які стосувалися політичних та соціальних питань, та його електронні листи, адресовані Міністерству та іншим кандидатам, що стосувалися затримок у процедурі складення присяги, були образливими / агресивними і несумісними з роботою судового експерта.

Заявник оскаржив це рішення до судів, вказуючи на порушення свого права на свободу вираження поглядів. Він також стверджував, що оцінка його особистих якостей не може обмежуватись його електронним листуванням та блогом, і вимагав, щоб суд заслухав показання свідків щодо його моральних якостей і врахував той факт, що за блогом заявника слідували лише його друзі.

У 2015 році адміністративний суд відхилив позов заявника та підтримав висновки Міністра про його невідповідність статусу судового експерта. Суд також відхилив клопотання заявника про проведення слухання, головним чином пославшись на закон про адміністративні спори, згідно з яким нові факти та докази не є релевантними для рішення.

Верховний суд відхилив касаційну скаргу, а Конституційний суд у 2016 році вирішив не приймати конституційну скаргу заявника до розгляду.

Посилаючись на пункт 1 статті 6 Конвенції, заявник скаржився на відсутність усного судового розгляду в його справі; окрім цього, він вважав, що на порушення статті 10 Конвенції його було покарано за висловлення критичної думки у своєму блозі та скарг на роботу міністерства.

Оцінка Суду

Пункт 1 статті 6 Конвенції

ЄСПЛ дійшов висновку про застосовність статті 6 Конвенції у її цивільному аспекті до заяви заявника, а тому вона є прийнятною. У правовій системі Словенії не передбачено права на набуття статусу судового експерта, заявник мав право на

законну процедуру розгляду його заяви про надання такого статусу, а також мав право на оскарження рішення Міністра до судових органів.

Більше того, у випадку набуття ним такого статусу, заявник мав би здатність виконувати публічну оплачувану функцію.

Щодо суті ЄСПЛ встановив, що лише суд першої інстанції – адміністративний суд – наділений повною юрисдикцією для розгляду відповідних норм права і фактів. Проте єдиним доказом, на який посилався суд, було рішення Міністра, і суд відхилив клопотання заявника про проведення слухання.

Таке клопотання було подане у зв'язку з тим, що заявник бажав надати фактичну інформацію про його характер, яка стосується його як кандидата на посаду судового експерта, за допомогою показань свідків. Заявник також оскаржував причинний зв'язок між дописами в блозі та якістю його роботи як судового експерта. Таким чином, питання, що були винесені на розгляд Адміністративного суду, стосувалися фактів, які, так би мовити, мали стосунок до результату провадження і були оскаржені сторонами.

Відхилення Адміністративним судом клопотання заявника ґрунтувалося на законі про адміністративні спори. Однак суд не зазначив, які саме докази чи факти він розглянув та чому вони не були релевантними. Тому ЄСПЛ було складно з'ясувати, як причини відхилення клопотання судом були витлумачені з урахуванням фактичних обставин справи.

Таким чином, ЄСПЛ дійшов висновку про наявність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з відсутністю усного слухання під час розгляду справи в адміністративному суді.

Стаття 10 Конвенції

ЄСПЛ встановив, що заявникові була заподіяна шкода втручанням у його права, захищені Конвенцією. Враховуючи той факт, що до того, як Міністр відхилив його заяву, заявник успішно пройшов тестування / екзамен для набуття статусу судового експерта і був запрошений на складення присяги, і той факт, що Міністр обґрунтував своє рішення виключно змістом блогу заявника та його електронної пошти, ЄСПЛ дійшов висновку, що оскаржуване рішення, головним чином, стосувалося реалізації права на свободу вираження поглядів, а не доступу до публічної служби.

Розглядаючи питання про те, чи мало місце будь-яке обґрунтування для втручання, передбачене Конвенцією, ЄСПЛ підкреслив, що Міністр не навів жодної конкретної публікації блогу або отриманого листа чи особливої мови / лексики, використовуваної заявником у цих публікаціях, які він визнав образливими / агресивними.

Відсутність такого обґрунтування була особливо помітною з огляду на те, що Міністр попередньо не вбачав перешкод для отримання заявником статусу судового експерта. Міністр також вирішив, що відхилення заяви заявника не обмежувало його права на свободу вираження поглядів.

Адміністративний суд не висловлювався і щодо права заявника на свободу вираження поглядів та не розглянув його аргументів із цього приводу. Суд жодним чином не збалансував таке право із суспільним інтересом, нібито переслідуючим рішенням Міністра, тому ефективного та належного судового перегляду такого втручання не було.

ЄСПЛ не може погодитися з аргументом Уряду, що рішення Міністра було необхідним для збереження моральних принципів та репутації судових експертів: жодних конкретних підстав у рішенні Міністра чи в рішенні Адміністративного суду щодо того, як реалізація заявником права на свободу вираження поглядів була образливою та несумісною з роботою судового експерта, не було.

Ані Міністр, ані Адміністративний суд не оцінили, чи було дотримано справедливого балансу конкуруючих інтересів, і тим самим ЄСПЛ був позбавлений можливості реалізувати контроль за тим, чи дотримуються органи влади встановлених прецедентною практикою Суду стандартів при збалансуванні таких інтересів.

Цього достатньо для висновку про те, що втручання у свободу заявника на вираження поглядів не було «необхідним у демократичному суспільстві», тому мало місце порушення статті 10 Конвенції.

Висновок

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Порушення статті 10 Конвенції (право на свободу вираження поглядів).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 30 червня 2020 року і набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

MONICA MACOVEI v. Romania (№ 53028/14)

Обставини справи

Справа стосувалася визнання винною заявниці у дискредитації (наклепі) іншого політика.

Заявниця у справі – М. Л. М. – є громадянкою Румунії, яка народилася у 1959 році та проживає в м. Бухаресті (Румунія).

7 вересня 2009 року дві газети опублікували коментарі заявниці, яка раніше займала посаду міністра юстиції та була членом Європарламенту, щодо двох інших політиків.

Влітку під час виступу на зборах Демократичної ліберальної партії, до якої належала заявниця, остання заявила, що двоє політиків – соціал-демократів, член Палати депутатів і член Сенату, V. P. і D. Ş. відповідно, займалися адвокатською професійною діяльністю та підписували договори на суми мільйонів євро з державними компаніями зі своїх виборчих округів, які вона назвала «звичайним актом» корупції, учиненим під політичним впливом.

В одній зі статей заявниця також прокоментувала, що одночасне зайняття адвокатською діяльністю є несумісним із членством у парламенті, а отже, має бути ухвалений закон щодо цього.

У жовтні того ж року D. Ş. звернувся до суду цивільної юрисдикції із позовом, стверджуючи, що зауваження заявниці дискредитували його в очах суспільства, а також його професійних та політичних партнерів.

У жовтні 2010 року суд першої інстанції відмовив у задоволенні його позовних вимог, встановивши, що заявниця реалізовувала своє право на свободу вираження поглядів. За результатами апеляційного перегляду апеляційний суд задовольнив дифамаційний позов та зобов'язав заявницю відшкодувати заподіяну шкоду шляхом сплати компенсації у розмірі близько 2300 євро та опублікувати за власний рахунок рішення суду у національних газетах. У листопаді 2013 року Вищий суд касації та правосуддя відхилив касаційні скарги обох сторін дифамаційного провадження.

Суд касаційної інстанції, серед іншого, встановив, що заявниця висловила неправдиву інформацію, коли вона звинуватила D. Ş. у вчиненні корупційних діянь, а саме порушення вимог щодо несумісності членства у парламенті з діяльністю адвоката; дії заявниці заподіяли шкоду його репутації; заявниця вийшла за межі допустимої критики, навіть якщо політикам доводиться сприймати більш високий її рівень; і він не вважав, що відшкодування шкоди, присуджене заявниці, буде утримувати її від подібних діянь, хоча публікація рішень судів мала б виконати цю функцію.

Оцінка Суду

Суд визнав, що рішення проти заявниці становило втручання у її права за статтею 10 Конвенції (свобода вираження поглядів), і надалі розглянув, чи було

воно «необхідним у демократичному суспільстві», що є однією з причин такого втручання відповідно до Конвенції.

Повторюючи свою прецедентну практику, Суд, зокрема, зазначив, що висловлені твердження можна класифікувати як оціночні судження, які не піддаються доказуванню, і як фактичні твердження. Оскільки коментарі заявника були зосереджені на поведінці члена Сенату як політика, а не на його особистому житті, Суд встановив, що органи державної влади мали обмежену свободу розсуду («вузькі межі дозволеного втручання або обмеження прав особи державою») коли оцінювали необхідність такого втручання.

ЄСПЛ підкреслив, що національні суди дійшли різних висновків: суд першої інстанції визнав, що коментарі заявниці – це інсинуації, тоді як апеляційні суди вважали її коментарі неправдивими твердженнями, що член Сенату вчинив корупційні діяння, поєднуючи свою професійну діяльність адвоката із членством у парламенті.

Однак Суд, посилаючись на обмежене обґрунтування апеляційних судів, визнав, що він не може посылатися на такі висновки. Він встановив, що твердження заявниці були поєднанням оціночних суджень та фактів. Вона використала поведінку двох політиків як приклад «звичайного акта корупційного діяння, учиненого за допомогою політичного впливу», в більш широкому контексті конфлікту інтересів, підтримуючи ідею стосовно прийняття закону, який би запобігав поєднанню професійної діяльності адвоката з членством у парламенті.

Питання полягало в тому, чи існувала достатньо точна та достовірно фактична основа, пропорційна характеру та ступеню заяв і тверджень заявниці.

Щодо цього Суд дійшов висновку, що деякі її заяви, зокрема, нібито підписання членом Сенату або його юристами масштабних контрактів із державними компаніями в його виборчому окрузі, коли він займався адвокатською діяльністю і був членом парламенту, не мали достатньої фактичної підстави. Дійсно, жодна інформація не може бути підтверджена висловлюваннями заявниці.

Однак її заяви мали колективний характер: стосувалися і V. P., і D. Ş. та продемонстрували акт політичної корупції. Такі заяви не були спрямовані на звинувачення двох політиків у вчиненні реальної корупції. Крім того, за наявною інформацією, V. P. був як членом парламенту, так і входив до числа юристів компанії D. Ş., під час укладення «прибуткових» договорів про надання правової допомоги з державними компаніями у виборчому окрузі V. P.

Суд зауважив, що звинувачення і, зокрема, вжиті висловлювання заявниці, хоча й, можливо, недостатньо сильні, але можуть бути розглянуті як полемічні та дещо перебільшені. Ураховуючи обставини справи, Суд встановив, що заяви не були необґрунтованим особистим нападом на D. Ş. Дійсно, політична образа, яка була однією із небезпек політичної діяльності та елементом вільного обговорення політичних ідей, що були гарантіями демократичного суспільства, часто переходила на особистості.

Розмір компенсації шкоди та зобов'язання сплатити за публікацію остаточного рішення суду також могли стримувально вплинути на реалізацію заявницею свого права на свободу вираження поглядів.

Суд дійшов висновку, підкресливши недоліки в обґрунтуваннях апеляційних судів, про явне неврахування ними можливого наслідку класифікації тверджень заявника як колективних у загальному контексті, в якому вони були зроблені, та «охолоджуючого» ефекту покарання.

Національні суди не дотримали справедливого балансу між інтересами сторін та встановленням «нагальної соціальної потреби» у захисті D. §. із правами заявниці.

Висновок

Порушення статті 10 Конвенції (право на свободу вираження поглядів).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 28 липня 2020 року і набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 14 КОНВЕНЦІЇ (ЗАБОРОНА ДИСКРИМІНАЦІЇ)

POPOVIĆ AND OTHERS v. Serbia (№ 26944/13 and 3 others)

Обставини справи

Заявники у цій справі є особами з обмеженими фізичними можливостями та змушені використовувати інвалідні візки для пересування.

Справа стосувалася стверджуваної дискримінації з боку держави-відповідача, що ґрунтувалася на відповідному національному законодавстві, при наданні пільг / виплат цивільним особам з обмеженими фізичними можливостями порівняно з пільгами / виплатами військовим особам з обмеженими фізичними можливостями в ситуаціях, пов'язаних з одним і тим самим паралічем.

У результаті нещасних випадків та отриманих внаслідок цього травм у заявників виник параліч нижніх кінцівок.

Заявник П. отримав такі ушкодження у зв'язку з падінням з висоти п'яти метрів. Заявники В. та Х. потрапили в ДТП, а заявник Н. постраждав у результаті інциденту зі стріляниною.

Заявники були визнані особами з інвалідністю, і, зокрема, за ними було визнано право на отримання виплат та допомоги від іншої особи.

Всі заявники звернулися до суду з позовами до Міністерства праці, працевлаштування та соціальної політики про дискримінацію, оскільки цивільним особам з паралічем нижніх кінцівок, як вони самі, було присуджено нижчі виплати, аніж ветеранам війни з таким же ступенем обмеження фізичних можливостей. Заявник П. подав свій позов у 2008 році, інші заявники – у 2007 році.

Їхні позови не були задоволені. Суди, головним чином, мотивували відмову тим, що надання різних виплат різним категоріям осіб з інвалідністю не становило дискримінації, зокрема беручи до уваги розсуд держави у вирішенні питань соціальної політики.

Оцінка Суду

Суд, як правило, розглядає питання про те, чи були заявники – цивільні особи з інвалідністю в «аналогічному чи релевантному становищі» до ветеранів війни – осіб з інвалідністю. Проте в межах цієї справи Суд визнав, що в цьому немає необхідності, оскільки в будь-якому разі відмінності у ставленні до двох груп є об'єктивними та обґрунтованими.

По-перше, Суд погодився з аргументом Уряду стосовно відмінності у ставленні у зв'язку з тим, яким чином обидві групи отримали ушкодження. З одного боку, перша група, до якої входили ветерани війни, отримала травми під час військової служби, які, у зв'язку з високим ступенем ризику, пов'язаного з виконанням їхніх посадових обов'язків, було складно застрахувати та отримати відшкодування.

Друга група, включно із заявниками, отримала ушкодження в результаті ДТП чи хвороб.

Таким чином, відмінність у положеннях про пільги / виплати була наслідком різних статусів / позицій цих груп. Дійсно, держава може відчувати себе зобов'язаною виконувати моральний обов'язок перед ветеранами війни за їхню службу, тоді як цивільні особи з інвалідністю в Сербії можуть набути права на низку пільг, що не можуть бути надані ветеранам війни.

Крім того, національні органи влади в принципі мають більше можливостей для оцінювання того, що відповідає суспільному інтересу.

Таким чином, ЄСПЛ загалом поважає політичний вибір законодавчого органу влади, лише якщо він не буде «явно позбавлений розумного підґрунтя». У справі заявників ЄСПЛ встановив, що вибір, зроблений національним законодавцем, не був позбавлений такого розумного підґрунтя і був підкріплений відповідними та достатніми підставами.

Тому порушення статті 14 Конвенції у поєднанні зі статтею 1 Першого протоколу до Конвенції не було.

Висновок

Відсутність порушення статті 14 Конвенції (заборона дискримінації) у поєднанні зі статтею 1 Першого протоколу до Конвенції (захист права власності).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 30 червня 2020 року і набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 1 ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ ДО КОНВЕНЦІЇ (ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ)

CREDIT EUROPE LEASING IFN S. A. v. Romania (№ 38072/11)

Обставини справи

Справа стосувалася арешту активів компанії під час кримінального провадження, порушеного проти третіх осіб.

Компанія-заявник, розташована у м. Бухаресті (Румунія), скаржилася на порушення її права доступу до суду та надмірну тривалість арешту її майна, що було призначеним покаранням; на порушення її права на мирне користування майном за відсутності ефективного національного засобу правового захисту.

Упродовж 2005–2007 років компанія-заявник здійснювала операції з оренди вантажівки, мікроавтобусів та металевих кіосків у компанії під назвою «С. К.», яку представляв Х. А. У 2009 році компанія-заявник розірвала договори оренди, оскільки компанія «С. К.» не виконала своїх договірних зобов'язань, та звернулася з вимогою повернути її майно.

У червні 2010 року до розпочатого кримінального розслідування, здійснюваного Управлінням розслідування справ, пов'язаних із організованою злочинністю та тероризмом (далі – Управління) у складі прокуратури, приєднаної до Вищого касаційного суду та правосуддя, і за участю багатьох інших осіб та компаній, було приєднано провадження і проти Х. А. (керівника компанії «С. К.»). Згодом прокуратура ухвалила рішення про вилучення активів, що належать компаніям, пов'язаним із Х. А., серед яких були транспортні засоби компанії-заявника та металеві кіоски.

Компанія-заявник оскаржила до прокурора вищого рівня рішення про вилучення, проте її скаргу було відхилено у грудні 2010 року. Прокуратурою вищого рівня встановлено, що положеннями закону, відповідно до якого проводиться розслідування злочину, дозволено вилучити майно у будь-яких третіх осіб із метою подальшої спеціальної конфіскації. В лютому 2011 року Бухарестський окружний суд відхилив скаргу компанії-заявника на рішення Управління як неприйнятну.

У період з 2011 по 2016 рік компанія-заявник подала низку запитів до Управління про скасування наказів про арешт, але відповіді не отримала.

У березні 2019 року Управління скасувало накладені арешти на майно компанії-заявника, проте остання подала скаргу, що відповідні активи не були у її володінні, не були встановлені та не були повернуті в присутності органів державної влади. Цю скаргу Головний прокурор Управління відхилив у травні 2019 року без урахування клопотання компанії-заявника про визначення, оцінку та відновлення вилучених активів.

Компанія-заявник стверджувала, що вона не була учасником кримінального провадження, порушеного проти третіх осіб, а також на відсутність пред'явленої підозри та/або доказів того, що вилучені активи були отримані злочинним шляхом. Тому вилучення її майна було незаконним і невиправданим. З огляду на надмірну

тривалість арешту вилучення майна було також непропорційним. Крім того, компанія-заявник заявила, що не мала достатніх процедурних гарантій щодо вилучення її майна, оскільки за змістом положень національного законодавства не передбачено можливості оскарження рішень прокурора у судовому порядку.

Оцінка Суду

Відповідно до матеріалів справи Суд зазначив, що «майно», про яке йде мова у цій справі, – це рухомі активи, вилучені на підставі рішення Управління у червні та жовтні 2010 року (див. пункти 15 та 16 рішення). Тому Суд з урахуванням встановлення факту повідомлення компанією-заявником прокурора про вилучення майна та розірвання договорів зауважив, що арешт, на який скаржилася компанія-заявник, може розглядатися як втручання у здійснення компанією-заявником свого права на мирне користування майном (семи транспортних засобів, а також 779 кіосків) (пункт 68 рішення).

Суд констатував, що стаття 1 Першого протоколу до Конвенції містить три чітко визначених правила: перше правило, викладене у першому реченні першого абзацу, має загальний характер і охоплює принцип мирного користування майном; друге правило, яке міститься в другому реченні першого абзацу, стосується позбавлення власності й підпорядковує його певним умовам; третє правило, зазначене в другому пункті, визнає, що Договірні Держави мають право контролювати використання майна відповідно до загальних інтересів або забезпечити сплату податків або інших внесків чи пені. Ці три правила, однак, не є «чіткими» в розумінні того, що вони не є пов'язаними між собою. Друге та третє правила стосуються конкретно визначених випадків втручання у право мирного володіння майном, і тому їх слід тлумачити з огляду на загальний принцип, викладений у першому правилі (див., серед іншого, «AGOSI проти Сполученого Королівства» (*AGOSI v. the United Kingdom*), рішення від 24 жовтня 1986 року, пункт 48, Серія А № 108, та «Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano проти Італії» (*Centro Europa 7 S.r.l. and Di Stefano v. Italy*) [ВП], заява № 38433/09, пункт 185, ECHR 2012) (пункт 69 рішення).

Суд зауважив, що арешт активів під час кримінального провадження – це, в принципі, захід, який є тимчасовим обмеженням їх використання та не передбачає передачі права власності. Ця аргументація призвела до того, що Суд розглядає арешт як міру контролю за використанням майна (див., із відповідними змінами, вищезазначене рішення «*Forminster Enterprises Limited проти Чехії*» (*Forminster Enterprises Limited v. the Czech Republic*), заява № 38238/04, рішення від 9 жовтня 2008 року, пункт 63, та «*lordachescu проти Румунії*» (*lordachescu v. Romania*) (ухв.) заява № 32889/09, пункти 37 та 38, рішення від 23 травня 2017 року; див. також, і навпаки, «*Andonoski проти колишньої Югославської Республіки Македонія*» (*Andonoski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, заява № 16225/08, пункт 30, рішення від 17 вересня 2015 року, та «*B.K.M. Lojistik Tasimacilik Ticaret Limited Sirketi проти Словенії*» (*B.K.M. Lojistik Tasimacilik Ticaret*

Limited Sirketi v. Slovenia), заява № 42079/12, пункт 38, рішення від 17 січня 2017 року, де конфіскація вважалася позбавленням майна з причини її постійного характеру, що тягнуло за собою передачу права власності без можливості відшкодування) (пункт 70 рішення).

Суд повторив, що стаття 1 Першого протоколу до Конвенції насамперед вимагає, щоб будь-яке втручання державного органу в користування майном відповідало національному законодавству: друге речення першого абзацу дозволяє лише позбавлення майна «за умов передбачених законом»; другий пункт дає право державам контролювати використання майна, застосовуючи «закони». Крім того, верховенство права, яке є одним з основних принципів демократичного суспільства, притаманне усім статтям Конвенції. Звідси випливає, що необхідність з'ясувати, чи був досягнутий справедливий баланс між вимогами загального інтересу суспільства та вимогами захисту основних прав індивіда, стає актуальним лише після того, як буде встановлено, що оскаржене втручання задовольнило цю вимогу законності та не було свавільним (див. «*Beyeler проти Італії*» (*Beyeler v. Italy*) [ВП], № 33202/96, пункт 108, ECHR 2000–I, і рішення у справі *Lordachescu*, вищезазначена ухвала, пункт 39, із подальшими посиланнями) (пункт 72 рішення).

Із урахуванням положень національного законодавства Суд зауважив, що арешт був виправданий необхідністю забезпечити подальшу спеціальну конфіскацію з метою стягнення доходів, одержаних злочинним шляхом, та гарантування сплати застосованого штрафу (див. пункти 15 та 16 цього рішення). Також Суд установив, як це було неодноразово констатовано, що завдання Суду не зводиться до виконання ролі місцевих національних судів, а тлумачити та застосовувати національне законодавство належить передусім національним органам, зокрема судам (див. серед іншого, «*Pine Valley Developments Ltd та інші проти Ірландії*» (*Pine Valley Developments Ltd and Others v. Ireland*), рішення від 29 листопада 1991 року, пункт 52, серія A № 222, й «*SC Antares Transport SA та SC Transroby SRL проти Румунії*» (*S.C. Antares Transport S.A. and S.C. Transroby S.R.L.*), заява № 27227/08, пункт 42, рішення від 15 грудня 2015 року) (пункт 73 рішення).

Щодо переслідування законної мети

Що стосується легітимності мети, яку переслідував оскаржуваний арешт, Суд зауважив, що цей захід був вжитий відповідно до національної законодавчої бази, що спрямовано на активізацію боротьби із відмиванням грошей (див. пункти 37–38 цього рішення). Вилучення стосувалося активів, які органи державної влади вважають необхідними для відшкодування доходів, одержаних злочинним шляхом, і для забезпечення їх подальшої конфіскації (див. пункти 15, 16 та 19 цього рішення). Тому такий захід у цій справі був вжитий у загальних інтересах, щоб гарантувати, що використання відповідного об'єкта власності не принесло користі відповідачам на шкоду громаді (див., із відповідними змінами, «*Phillips проти Сполученого Королівства*» (*Phillips v. United Kingdom*), заява № 41087/98, пункт 52, ЄСПЛ 2001 VII). Отже, цей захід мав загальний інтерес, про роль і значення якого вже було наголошено в кількох рішеннях Суду (див., наприклад,

«Раймондо проти Італії» (*Raimondo v. Italy*), рішення від 22 лютого 1994 року, пункт 30, серія А № 281-А; «Riela проти Італії» (*Riela v. Italy*), заява № 52439/99, рішення від 4 вересня 2001 року; «Grifhorst проти Франції» (*Grifhorst v. France*), заява № 28336/02, пункти 92–93, рішення від 26 лютого 2009 року та «Michaud проти Франції» (*Michaud v. France*), заява № 12323/11, пункт 123, ЄСПЛ 2012) (пункт 75 рішення).

Щодо пропорційності втручання

Суд неодноразово зазначав, що, хоча стаття 1 Першого протоколу до Конвенції не містить чітких процедурних вимог, судове провадження щодо права на мирне користування власним майном також має надавати особі розумну можливість звернутися до компетентних органів з метою ефективного оскарження заходів, що перешкоджають правам, гарантованим цим положенням. Таким чином, втручання у права, передбачені статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, не може мати жодної легітимності за відсутності змагальних процедур, які відповідають принципу процесуальної рівності сторін, що дозволяє обговорювати особливості розгляду справи. Щоб забезпечити задоволення цієї умови, застосовувані процедури слід розглядати із загальної точки зору (див. «G.I.E.M. S.R.L. та інші проти Італії» (*G.I.E.M. S.R.L. and Others v. Italy*) [ВП], заяви № 1828/06 та 2 інші, пункт 302, рішення від 28 червня 2018 року) (пункт 78 рішення).

У цій справі Уряд стверджував, що арешт супроводжувався процесуальними гарантіями, оскільки компанія-заявник мала різні можливості передати свою справу до незалежного органу, але не змогла ними скористатися (див. пункти 60 та 61 цього рішення) (пункт 79 рішення).

Суд нагадав, що в ситуаціях, пов'язаних із конфіскацією, він зазначав, що вимога про відшкодування збитків винній особі тягне за собою додаткову невизначеність для добросовісного власника, оскільки злочинець може бути визнаний неплатоспроможним. Позов про відшкодування збитків не був поданий, щоб надати добросовісним власникам достатню можливість звернутися зі своїми вимогами до компетентних національних органів державної влади (див. «B.K.M. Lojistik Tasimacilik Ticaret Limited Sirketi проти Словенії» (*B.K.M. Lojistik Tasimacilik Ticaret Limited Sirketi v. Slovenia*), заява № 42079/12, пункт 38, рішення від 17 січня 2017 року, із подальшим посиланням). Загальний характер аргументу, викладений Урядом у цій справі, не забезпечував достатньої підстави для відступу Суду від вищезазначених висновків (пункт 84 рішення).

Уряд також заперечував, що з моменту зняття арешту, не пред'явивши вимог про відшкодування збитків до національних органів, компанія-заявник втратила статус жертви (див. пункт 62 цього рішення). З цього приводу Суд зазначив, що рішення про арешт вперше було прийнято 22 червня 2010 року (див. пункт 16 цього рішення) і офіційно знято стосовно всіх кіосків 6 березня 2019 року (див. пункт 28 цього рішення). Таким чином, це тривало більше восьми років та восьми місяців. Більше того, за даними компанії-заявника (див. пункти 30 та 67 цього рішення), навіть після скасування заходу влада не змогла визначити

ці активи та повернути їх законному власнику. Також не було прийнято рішення стосовно вантажівки, яку також не повернули компанії-заявнику. Протягом усього цього періоду компанія-заявник була позбавлена можливості використовувати свої активи та/або оскаржити їх вилучення перед судом, і жодне конкретне правове положення чи приклад судової практики не дозволяє зробити висновок, що вона могла б отримати компенсацію за втручання в свої майнові права (див. пункт 85 цього рішення). Отже, Суд не міг дійти висновку, що компанія-заявник втратила статус жертви. Звідси випливало, що заперечення Уряду з цього приводу (див. пункт 56 цього рішення) також слід відхилити (пункт 86 рішення).

Суд визнав важливість проведення розслідування підозрюваних у серйозних економічних злочинах, як у цій справі, з належною ретельністю, щоб забезпечити належну оцінку злочинів та належне припинення провадження. Проте, виходячи з вищезазначених міркувань та враховуючи, зокрема, тривалість вилучення активів, що належать компанії-заявнику, і значну вартість цих активів, а також відсутність можливості оскаржити захід, накладений у рамках кримінального провадження, стороною якого компанія-заявник не була, Суд підсумував, що у цій справі не було досягнуто справедливого балансу між загальним інтересом суспільства та інтересами компанії-заявника, оскільки на останню було покладено надмірний тягар (див., із відповідними змінами, справа *Forminster Enterprises Limited*, пункт 77; справа *Денисова та Моїсеєва*, пункт 64; справа *BKM Lojistik Tasimacilik Ticaret Limited Sirketi*, пункт 52, усі справи цитовані в цьому рішенні) (пункт 87 рішення).

Отже, було порушено статтю 1 Першого протоколу до Конвенції.

Щодо стверджуваного порушення статті 7 Конвенції

Суд повторив, що поняття «покарання» у статті 7 Конвенції має автономне значення. Щоб забезпечити ефективний захист, запропонований цією статтею, Суд має залишитися вільним у перегляді та оцінюванні, чи певний захід є по суті «покаранням» за змістом цього положення. Формулювання другого речення пункту 1 статті 7 Конвенції вказує на те, що відправною точкою в будь-якому оцінюванні існування «покарання» є те, чи застосовується відповідний захід після рішення, яким особу визнано винною у вчиненні кримінального злочину. Однак у цьому зв'язку можуть бути враховані й інші чинники, а саме природа та мета відповідного заходу; його характеристика відповідно до національного законодавства; процедури, пов'язані з прийняттям та реалізацією заходу; його ступінь суворості (див. вищезазначене рішення у справі *G.I.E.M. S.R.L. та ін.*, пункти 210 та 211, та «*Welch проти Сполученого Королівства*» (*Welch v. the United Kingdom*), рішення від 9 лютого 1995 року, пункти 27 та 28, серія А № 307-А) (пункт 91 рішення).

У цій справі національні суди ніколи не звинувачували та не визнавали винною компанію-заявника у вчиненні кримінального злочину. Відповідно, немає підстав для висновку, що арешт, про який іде мова в цій справі, передбачав встановлення вини особи після притягнення до кримінальної відповідальності; а отже, це не було по суті «покаранням» у значенні статті 7 Конвенції (див., із відповідними змінами, «*AEI Investment Industry S.R.L. та інші проти Румунії*», пункт 38, та рішення у справі

Yildirim, процитовані в цьому рішенні). Таким чином, це положення Конвенції не є застосовним у цій справі (пункт 93 рішення).

Висновок

Порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист права власності).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 21 липня 2020 року і набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 2 ПРОТОКОЛУ № 7 ДО КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НА ОСКАРЖЕННЯ У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ)

SAQUETTI IGLESIAS v. Spain (№ 50514/13)

Обставини справи

Справа стосувалася скарги заявника на те, що суди вищих інстанцій відмовили в перегляді адміністративного рішення, за яким його було притягнуто до відповідальності за недекларування сум коштів під час проходження митного контролю в аеропорту.

Заявник у справі є громадянином Іспанії, який народився 1948 року. Він проживає поперемінно в Мадриді (Іспанія) та Буенос-Айресі (Аргентина).

У березні 2011 року представники департаменту митних платежів та акцизних зборів перед посадкою на літак з Іспанії до Буенос-Айреса перевірили багаж заявника і виявили грошові кошти у розмірі 154 800 євро, які, окрім 1000 євро, конфіскували.

У серпні 2011 року Генеральне управління з питань казначейської та фінансової політики Міністерства економіки наклало на заявника штраф у розмірі, що становить суму конфіскованих коштів.

У жовтні 2011 року заявник подав адміністративну скаргу, яку Вищий суд Мадрида відхилив, зазначивши, що справа не підлягає касаційному оскарженню, оскільки згідно з нещодавніми змінами до закону про адміністративний суд було підвищено розмір мінімальної суми для подання касаційних скарг зі 150 000 євро до 600 000 євро.

Заявник подав скаргу за процедурою ампаро. Конституційний суд цю скаргу відхилив, оскільки заявник не надав достатнього обґрунтування її «особливої конституційної важливості». Посилаючись на статтю 2 Протоколу № 7 до Конвенції, заявник скаржився, що він не міг реалізувати право на перегляд судового рішення судом вищої інстанції.

Оцінка Суду

Застосовність: Судом при розгляді цієї справи встановлено кримінально-правовий характер призначеного заявникові покарання із урахуванням «критеріїв Енгеля».

Класифікація в національному праві: суть такого покарання за національним законодавством зводиться до того, що недотримання положень законодавства щодо митного декларування, встановленого Законом про запобігання відмиванню грошей та фінансуванню тероризму, було по суті «адміністративним» правопорушенням.

Характер правопорушення: відповідне положення цього закону мало загальний характер і поширювало свою дію на будь-яку фізичну чи юридичну

особу, яка перетинає державний кордон і здійснює дії, пов'язані з переміщенням свого капіталу. Метою застосування такого виду покарання, як штраф, був не захист держави від втрати капіталу, а стримування та запобігання поширенню злочинності.

З урахуванням вищезазначеного ця справа відрізнялася від попередніх справ, наприклад, від «*Inocencio проти Португалії*» (*Inocencio v. Portugal*) (ухв.) (заява № 43862/98, рішення від 11 січня 2001 року, Інформаційна записка 26) щодо встановлення штрафу у розмірі лише 2500 євро за несанкціоновані роботи та «*Батлер проти Сполученого Королівства*» (*Butler v. the United Kingdom*) (заява № 41661/98, рішення від 26 червня 2002 року, Інформаційна записка 43) щодо санкції, яка передбачала більш суворе покарання; хоча органи державної влади провели перевірку пропорційності та навели допустимі й належні докази того, що заявник, який мав судимість, був причетний до вчинення злочину – контрабанди.

Суворість призначеного покарання: за змістом положень національного законодавства ступінь тяжкості призначеного покарання визначено з урахуванням кваліфікації злочину, вчиненого особою, як «серйозного» та передбачено сплатити штраф у розмірі від 600 євро, що є вдвічі більше суми, про яку йде мова.

Принципи тлумачення: за даними пояснювальної доповіді до Протоколу № 7 до Конвенції, при вирішенні питання про те, чи правопорушення має другорядний характер, важливим критерієм є з'ясування, чи можливим є призначення покарання у виді позбавлення волі. У справі, що розглядається, якби заявник не сплатив штрафу, це покарання не могло бути замінено іншим покаранням – взяттям під варту. Однак такий аспект не був визначальним, оскільки мали бути враховані й інші критерії.

Очевидно, що законодавство Договірних Держав відрізняється у сфері накладення митних санкцій за декларування грошових сум. Дотримання принципу субсидіарності та наданих державам меж розсуду спонукає Суд вважати, що актуальність та роль, яка повинна надаватися кожному аспекту, мають бути оцінені відповідно до конкретних обставин кожної справи.

Оскаржуваний захід має досягати мінімального рівня суворості, проте питання його пропорційності має розглядатись органами влади, як і серйозність наслідків, що цілком залежать від особистої ситуації заявника. Наявність покарання у виді взяття під варту було важливим фактором, який розглядається Судом при визначенні того, чи був злочин «незначним», хоча це не є вирішальним.

Таке тлумачення відповідало загальним правилам щодо тлумачення договорів, встановлених Віденською конвенцією про право міжнародних договорів.

Оцінка в цій справі

Суворість: заявника було зобов'язано сплатити штраф у розмірі 153 800 євро, що загалом могло бути навіть більше максимальної межі (вдвічі більше тієї суми). Сума штрафу була еквівалентна загальним особистим заощадженням, які заявник, який не був притягнутий до відповідальності, мав можливість накопичити під час своїх регулярних візитів до Іспанії.

Оскільки не було доведено, що спірні грошові кошти отримані заявником в результаті діяльності, пов'язаної з відмиванням грошей, суворість покарання повинна відповідати серйозності єдиного зафіксованого порушення – недекларування коштів, а не ступеню імовірного правопорушення – відмивання коштів чи ухилення від сплати податків, що не було відзначено на цій стадії.

Що стосується поведінки заявника, слід зазначити, що він дотримувався обов'язку декларування коштів при кожному перетині кордону з Іспанією.

Щодо встановлення процесуальних гарантій, то рішення Вищого суду Мадриду не містило аналізу пропорційності оскаржуваного заходу, незважаючи на необхідність такого аналізу відповідно до закону, що розглядається. Дійсно, у рішенні не згадуються ні особисті обставини заявника, ні документи або інші докази, які він надав.

Винятки щодо справ, що є предметом розгляду у «вищому суді»

У сфері адміністративного судочинства Верховний суд входив до системи судів загальної юрисдикції, до яких апеляційні скарги можуть бути подані одразу після Вищого суду, якщо позовна вимога досягнула необхідних меж (встановлений законом у розмірі 600 000 євро). Тому не було й підстав вважати Вищий суд правосуддя вищим судовим органом.

Орган, що розглядається як суд першої інстанції

Відповідно до пояснювальної доповіді до Протоколу № 7 до Конвенції, органи, «які не є судами за змістом статті 6 Конвенції», не можуть розглядатися як «суди». Це стосується органу, відповідального за накладення штрафу в цій справі, тобто Головного управління казначейства та фінансової політики, яке безпосередньо підпорядковане Міністерству економіки. Тому судом першої інстанції, до якого звернувся заявник, був Вищий суд.

Невідповідність ролі Конституційного суду щодо забезпечення необхідного другого рівня юрисдикції судів

Відповідно до пояснювальної доповіді апеляційні або касаційні суди можуть підпадати під критерії визначення того, що відповідає вимогам забезпечення «права на апеляцію». Проте це не є застосовним до конституційних судів. Зважаючи на компетенцію суду, яку здійснює Конституційний суд Іспанії в межах розгляду апеляційної скарги, Суд вважає, що він не забезпечує відповідного другого рівня юрисдикції.

В іспанському законодавстві повноваження щодо розгляду питань звичайного права здійснюють суди, що входять до складу судової системи (включаючи апеляційні та касаційні суди). Що стосується, зокрема, оскарження рішень судів в порядку *amparo*, Органічний закон про Конституційний суд обмежує повноваження останнього щодо оцінки того, чи були порушені права чи свободи заявника та чи були захищені / відновлені ці права або свободи; за змістом положень основного закону визначено, що Конституційний суд повинен утримуватися від будь-якого іншого розгляду, що стосується дій судових органів. Сам Конституційний суд підкреслював у своїй практиці, що апеляцію за процедурою *amparo* не можна порівнювати із касаційним оскарженням.

Незважаючи на відповідність перехідним положенням, викладеним у розглядуваному Законі, реалізація встановлених у ньому обмежень щодо заявника порушила саму суть права, закріпленого за статтею 2 Протоколу № 7 до Конвенції, що перевищила межі свободи розсуду держави.

Висновок

Порушення статті 2 Протоколу № 7 до Конвенції (право на оскарження в кримінальних справах).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 30 червня 2020 року і набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

СТАТТЯ 4 ПРОТОКОЛУ № 7 ДО КОНВЕНЦІЇ (ПРАВО НЕ БУТИ ПРИТЯГНЕНИМ ДО СУДУ АБО ПОКАРАНИМ ДВІЧІ)

VELKOV v. Bulgaria (№ 34503/10)

Обставини справи

Справа стосувалася скарги заявника на подвійне засудження за одне й те саме порушення громадського порядку під час футбольного матчу.

17 травня 2008 року перед футбольним матчем між уболівальниками двох команд, до яких належав і заявник, відбулася сутичка. Того ж дня прокуратура прийняла рішення про ув'язнення заявника на 72 години.

Наступного дня працівники поліції склали протоколи про адміністративні правопорушення проти заявника та шістьох інших вболівальників і порушили провадження у справах про адміністративні правопорушення.

29 травня 2008 року суд першої інстанції визнав заявника винним у порушенні громадського порядку під час футбольного матчу 17 травня і призначив покарання у вигляді 15 діб адміністративного арешту та заборонив брати участь у спортивних подіях на два роки.

Разом з адміністративним провадженням прокуратура ініціювала кримінальну справу проти заявника за порушення громадського порядку; в межах цього провадження суд першої інстанції вирішив помістити заявника під варту.

У січні 2009 року суд першої інстанції визнав заявника винним у заподіянні образ працівникам поліції та вболівальникам, непокорі та опору поліції, кидання каміння в офіцерів та вболівальників іншої команди під час футбольного матчу 17 травня 2008 року. Загалом заявникові призначили покарання у вигляді двох років позбавлення волі. Апеляційна та касаційні скарги заявника були відхилені.

Оцінка Суду

Суд підкреслив, що дії заявника було наслідком двох окремих проваджень, кожне з яких стосувалося «кримінальних обвинувачень». Суд також відзначив, що порушення, за які заявника покарано в рамках обох проваджень, були пов'язані з тією самою неправомірною поведінкою під час одного спортивного заходу.

Дві справи були порушені в один і той самий час, провадження в них тривали паралельно до 29 травня 2008 року, коли розгляд справи про адміністративне правопорушення був завершений остаточним рішенням суду, а кримінальне провадження завершилося більше ніж два роки та чотири місяці потому, в жовтні 2010 року. Зважаючи на свою прецедентну практику, Суд дійшов висновку, що між цими провадженнями існує досить близький зв'язок у часі.

Що стосується наявності зв'язку по суті між двома провадженнями, Суд, по-перше, підкреслив, що адміністративне та кримінальне провадження головним чином мали одну і ту саму мету: покарати заявника за порушення правопорядку

під час футбольного матчу 17 травня 2008 року. По-друге, встановлення фактів у рамках адміністративного провадження не було взято до уваги в ході кримінального провадження. По-третє, призначене покарання за результатами розгляду справи про адміністративне правопорушення у вигляді позбавлення волі (арешту) не було враховане в рішеннях кримінальних судів. ЄСПЛ надав особливе значення тому факту, що два провадження мали одну й ту саму каральну мету.

У світлі цих міркувань Суд зазначив, що досить тісного зв'язку по суті між адміністративним та кримінальним провадженнями проти заявника не було.

Підсумовуючи, Суд, зокрема, зазначив, що з огляду на відсутність досить тісного зв'язку по суті між адміністративним та кримінальним провадженнями проти заявника ці провадження не можуть розглядатись як складова комплексної системи покарань за національним законодавством, спрямованої на боротьбу з випадками спортивного хуліганства.

Таким чином, заявника було двічі покарано за одне й те саме порушення, що суперечить принципу *ne bis in idem*.

З урахуванням наведеного у цій справі мало місце порушення статті 4 Протоколу № 7 до Конвенції.

Висновок

Порушення статті 4 Протоколу № 7 до Конвенції (право не бути покараним або притягненим до суду двічі).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 21 липня 2020 року і набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

РІШЕННЯ ЄСПЛ, УХВАЛЕНІ ПРОТИ УКРАЇНИ

Стаття 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність)

CASE OF NUR AND OTHERS v. Ukraine (№ 77647/11): недотримання прав і свобод осіб під час затримання заявників як мігрантів, незаконність їхнього ув'язнення та відсутності процедури оперативного оскарження – порушення низки пунктів статті 5 Конвенції.

Стаття 6 Конвенції (право на справедливий суд)

CASE OF KASYANENKO v. Ukraine (№ 52234/18): надмірна тривалість кримінального провадження та відсутність ефективного засобу правового захисту – порушення статей 6 та 13 Конвенції.

Стаття 1 Першого протоколу до Конвенції (захист права власності)

CASE OF DMYTRENKO AND BEZDOROZHNIY v. Ukraine (№ 59552/11 та № 7096/12): не виплата підвищень до пенсії «дітям війни» – порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

CASE OF SKACHKOVA AND RYZHA v. UKRAINE (№ 41710/19 та № 42550/19): встановлення законом заборони відчуження земель сільськогосподарського призначення – порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

Огляд рішень Європейського суду з прав людини (липень 2020 року). Рішення за період з 01.07.2020 по 31.07.2020 / Відпов. за вип.: О. Ю. Тарасенко, Д. П. Мордас, Р. Ш. Бабанли. – Київ, 2020. – 52 стор.

Застереження:

1. Огляд окремих судових рішень, зокрема й їх переклад, здійснюється працівниками департаменту аналітичної та правової роботи Верховного Суду з використанням матеріалів, розміщених на вебсайтах Європейського суду з прав людини:

<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>,

<https://hudoc.echr.coe.int>.

2. Огляд рішень здійснюється з метою ознайомлення з їх коротким змістом. Для повного розуміння суті висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним на вебресурсах Європейського суду з прав людини.

3. Інформація має суто допоміжний та довідковий характер та не має на меті висвітлити суть усієї проблематики, яка вирішується відповідними судовими рішеннями.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua